टोखा नगरपालिका नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष २०८०।०८१

CENTER FOR EQUALITY
WORKING TOWARDS DIVERSITY

टोखा नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मैजुहिटी, काठमाडौं

बागमती प्रदेश, नेपाल

विसयसूची

भाग १ – १
१ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको परिक्षण १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको महत्व २
१.३ उद्देश्यहरु २
१.४ लैससास तथा सामाजिक परीक्षणको औचित्य ३
१.५ लैससास परीक्षण र कार्यान्वयनको कानूनी आधारहरु ३
१.६ लैससास परिक्षणको सीमा ४
भाग- २ ...... ५
२ नगर वस्तुस्थिति चित्रण ५
२.१ नगरको भौगोलिक अवस्थिति र प्रशासनीक तथा राजनैतिक विवरण ५
२.३ जाजताती अनुसारको जनसंङ्ख्या विवरण ५
२.४ भाषा अनुसारको जनसंङ्ख्या विवरण ५
२.५ शैक्षिक विकास ६
२.६ स्वास्थ्य सेवा ६
२.७ खानेपानी तथा सरसफाई ६
२.८ आर्थिक विकास ६
२.९ उद्यमशीलता तथा रोजगार प्रवर्द्धन ६
२.१० पर्यटन विकास ७
२.११ पूर्वाधार विकास ७
२.१२ नगरपालिकाको प्रमुख नीति कार्यक्रम तथा लक्ष्य ७
२.१३ नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी नीति ७
२.१४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी रणनीति ८
२.१५ लैससास सम्बन्धी लिएका नीति तथा कार्यक्रमका आधारहरु ८
२.१७ सामाजिक समावेशीकरणमा स्वमूल्याङ्कन आर्थिक वर्ष २०८०।०८१ ...... १०
भाग -३ ...... १२
३ लैससास परिक्षणको लेखाजोखा १२
३.१ योजना तथा बजेटसंग लैससासको अन्तर सम्बन्ध १२
३.२ स्थानीय तहमा लैससास संस्थागत गर्ने आधार १२
३.३ लैससास परीक्षणको विधि र तरिका १२
३.३.१ तयारी चरण १३
३.३.२ कार्यान्वयन समिति १३
३.३.३ कार्यदल १३
३.३.४ दस्तावेज समिक्षा १३
३.३.५ कार्यान्वयन चरण १४
३.३.६ परीक्षणको कार्यशाला १४
३.३.७ गोष्टी सञ्चालन विधि १५

३.६ लैससास विषय क्षेत्रको विश्लेषण १७
३.६.१ नीति कानुन योजना १७
३.६.२ संस्थागत व्यवस्था १७
३.६.३ मानव संसाधन तथा क्षमता विकास १७
३.६.४ सेवा प्रवाह १८
३.६.५ सुशासन तथा उत्तरदायित्व १८
३.७ मुल सुचकका आधारमा उपलब्धि १८
३.८ लैससास परीक्षण मुख्य सूचक माकुरेजालोमा प्रस्तुती १९
३.९ मुख्य सूचक नतिजाको बार डायग्राम १९
३.१० मुल सुचकको प्राप्तांक प्रतिशत २०
३.११ लैससास परीक्षणबाट प्राप्ताङ्क उपसूचकहरुको प्रस्तुतीकरण २०
३.१२ उपसूचकगत रुपमा नतिजा माकुरी जालो प्रस्तुतीकरण २२
३.१३ उपसूचकगत रुपमा नतिजा डायग्राम प्रस्तुतीकरण २३
३.१४ प्रत्येक सुचकको प्राप्ताङ्क विवरण २४
३.१५ मुल सुचकको प्राप्तांक विवरण २५
३.१६लैससास परीक्षणबाट प्राप्त सबल, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर र चुनौतीहरु २६
३.१६.१नीति तथा योजना २६
३.१६.२संस्थागत व्यवस्था २७
३.१६.३ मानव संशासन तथा क्षमता विकास २८
३.१६.४ सेवा प्रवाह २९
३.१६.५ सुशासन तथा उत्तरदायित्व ३०
३.१७ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणका मुख्य उपलब्धीहरु ३१
३.१८ लैससास विकास कार्ययोजना ३३
भाग – ४ ..... **४९**
४.१ निष्कर्ष ४९
४.२ सुझावहरु ५०
अनुसूची खण्ड **५१**
अनुसूचीः १ लैससास मूल्याङ्कनका सूचक र मापनका अवस्थाहरू ५१
अनुसूचीः २ कार्यक्रममा सहभागी उपस्थिति विवरण ७८
अनुसूचीः३ सन्दर्भ सामग्रीहरु ८०

भाग – १

१ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको परिक्षण

१.१ पृष्ठभूमि

महिला अधिकार र लैङ्गिक समानताका सम्वन्धमा नेपाल सरकार संवेदनशील छ। विकासमा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणको पक्ष कल्याणकारी अवधारणावाट अधिकारवादी अवधारणा तर्फ रुपान्तरित हदै छ। नेपाल सरकारले महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी (CEDAW), वेइजिङ्ग घोषणा पत्र (BPFA) तथा सो को पुनरावलोकन दस्तावेज लगायत अन्तराष्ट्रिय मानव अधिकार सम्वन्धी अन्य दस्तावेजहरु लागु गर्न प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको छ। यस सन्दर्भमा विकासको मूलप्रवाहमा क्षमता न्यूनताको कारणले सहभागी हुन नसकेका समूहमा महिला, जनजाति एवं पिछिडिएका वर्ग, गरिव र अति गरिवहरुलाई विकासको मूलप्रवहमा सशक्तिकरण कार्यक्रम तथा नीति लाई पारदर्शी र जवाफदेही ढंगवाट नागरिक समाजको समेत सक्रिय सहभागितामा लक्षित वर्ग सम्म पुर्याउनु आवश्यक छ।

संयुक्त राष्ट्र संघीय वाल अधिकार महासन्धि (CRC) तथा अन्तराष्ट्रिय सम्मेलनमा नेपाल सरकारले दर्शाएको प्रतिवद्धता अनुरुप वाल अधिकार र विकास सुनश्चित गर्न कानून, नीति, संस्थागत विकास, कार्यक्रम, अनुगमन र मुल्यांकनको क्षेत्रमा अझै निकै कार्यक्रमहरु गर्नु पर्ने देखिन्छ। यसका साथै अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिकहरुको अधिकार र विकास सम्वन्धमा नेपाल सरकारले अन्तराष्ट्रिय सम्मेलनहरुमा दर्शाएको प्रतिवद्धता लाई हृदयगम् गरी यिनिहरुको सम्मानपूर्वक जीवनयापनका लागी सामाजिक र आर्थिक संरक्षण दिई यिनीहरुको ज्ञान, सिप र अनुभवलाई राष्ट्र निर्माणको विविध क्षेत्रमा उपयोग गर्न आवश्यक देखिएको छ।

समतामूलक विकास प्रयासलाई साकारात्मक विभेदका नीतिहरु अवलम्वन गरी पिछिडिएका वर्ग/समूह विशेष गरी महिला, उपेक्षित, उत्पीडित दलित समुदायहरु विरुद्ध हने सवै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन माहासन्धि, वाल अधिकार महासन्धि, सामाजिक विकास सम्वन्धी सम्मेलन, १९९५ जस्ता संयुक्त राष्ट्र संघीय माहासन्धि तथा सम्मेलनहरुमा नेपाल सरकारले प्रतिवद्धता जनाए अनुसार महिला, वालवालिका, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक तथा सामाजिक तथा आर्थिक दृष्टिकोण वाट पिछिडिएका जनजातिहरुको लागि लक्षित योजना, तथा नीति अपनाई आयोजना तथा कार्यक्रमहरु स्थानीय तहमा संचालनमा आएका छन्।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन,२०७४ को दफा २४ को उपदफा ३ मा व्यवस्था भए वमोजिम, यी आयोजना तथा कार्यक्रमहरुलाई अझ प्रभावकारी वनाउन योजना तर्जुमा, सो को कार्यान्वयन, व्यवस्थापकीय तथा अन्य पक्षहरुको सुधार गर्न लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिक उतरदायी वजेट परिक्षणको माध्यमवाट लेखाजोखा गर्न त्यतिकै आवश्यक देखिएको छ। यस सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण लाई मध्यनजर राखी यिनीहरुको लैङ्गिक असमानता लगायत गरिवी, अशिक्षा, वेरोजगारी र सामजिक/आर्थिक पछौटेपन कम गर्ने नीति लिई कार्यक्रम संचालन गर्न आवश्यक देखिन्छ। तसर्थ, समानुपातिक एवं सन्तुलित विकासमा महिला, वालवालिका, अपाङ्ग, दलित तथा जनजातिहरुको आर्थिक, शैक्षिक, भाषिक, सामाजिक, सास्कृतिक आदी जस्ता विविध पक्षहरुको सम्वर्द्धन तथा दिगो विकास तर्फ स्थानीय तह संवेदनशील भई यी वर्ग/समूह हरुलाई अगाडी वढन प्रेरित गराउनु पर्दछ। यसका अतिरिक्त स्थानीय तहले लैससास परिक्षणको पृष्ठभूमिमा टेकेर योजनाको प्रारम्भिक चरणदेखि नै महिला, वालवालिका, दलित, आदीवासी जनजातिहरुलाई उपलब्ध स्रोत साधनको महत्तम उपयोग गरी बस्तु र सेवा वितरण प्रक्रियालाई मितव्ययी, स्तरीय,

प्रभावकारी एवं उत्तरदायी बनाई स्थानीय जनतालाई सुशासनको अनुभूति दिलाउन र स्थनीय विकासको मूलप्रवाहमा सामेल गराउने कार्यक्रम संचालन गर्न जरुरी देखिएको छ।

नेपालको संविधान २०७२ मा महिलाको हक, अधिकार संरक्षण गर्न प्रष्ट प्रावधान समेत राखिएको छ। यस सन्दर्भमा संविधानद्वारा प्रदत्त हकहरुको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीताका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मजदूर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउन संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधता बीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितिकरणका कारण सामाजिक समूहको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्युन गर्नु आवश्यक देखिन्छ।

यसरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका मुद्दाहरूलाई केन्द्रीय सरकारले नीतिगत तथा कानूनी सुधार गर्दै अग्रता दिइरहेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारद्धारा संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम् कानूनी प्रावधान पुरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरुप कार्य गर्न एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको प्रवर्द्धन गर्दै समाबेशी विकासलाई जोड दिन टोखा नगरपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दगदर्शन, २०७८ बमोजिम लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण (GESI Audit) कार्य सम्पन्न गरेको छ।

१.२ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको महत्व

मुलुकमा विद्यमान सबै प्रकारका विभेद र उत्पीडनको अन्त्य गर्दै बहुजातीय, बहुभाषिक, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधतायुक्त विशेषतालाई आत्मसात् गरी विविधता बीचको एकता, सामाजिक सांस्कृतिक ऐक्यबद्धता, सहिष्णुता र सद्भावलाई संरक्षण एवं प्रवर्द्धन, गर्दै वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछुतको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्पलाई साकार पार्न गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको संरचना, नीति निर्माण र संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मैत्री बनाउन आवश्यक भएको छ। राज्यका राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्न स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्नका निमित्त टोखा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरिएको छ।

यसको मद्दतबाट स्थानीय तहमा लैससासको विद्यमान अवस्थाको जानकारी हुनुका साथै स्थानीय तहगत तथा मुलुकको समग्र लैससाससम्बन्धी समस्या र चुनौतिहरुको पहिचान गरी यस क्षेत्रका योजना तथा कार्यक्रमहरुको दक्षता र प्रभावकारीताको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गर्दै नीतिगत पृष्ठपोषण लिन यो लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण आवश्यक भएको छ।

१.३ उद्देश्यहरु

- महिला, दलित, आदीवासी/जनजाती, मधेशी, मुश्लिम, पिछिडिएको समुदाय,अपाङ्खता भएका व्यक्ति अल्पसंख्यक र लोपोन्मुख जाति एवम विपिन्न वर्ग र समुदाय सहित बञ्चितीमा परेका/पारिएका समुदायहरुलाई

विकासको मूलधारमा ल्याई उनीहरुको आर्थिक, सामाजिक, मनवीय तथा सांस्कृतिक अधिकार र अवसरहरुमा न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।

- लैङ्गिताका आधारमा महिला विरुद्धका सबै भेदभाव उन्मूलन गर्दै महिला विकासको परिसूचकमा अभिवृद्धि गरी महिला अधिकारको आधारमा समानता/समानतामूलक समाज निर्माण गर्ने ।
- पिछिडिएका दलित र उपेक्षित समूहलाई समानताको आधारमा सशक्तिकरण गरी स्थानीय विकासका प्रयासहरुमा (योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन) तिनीहरुको पहुँच वढाउदै लैजानु ।
- स्थानीय विकासको मूलप्रवाहमा सक्रिय सहभागी हुन नसक्ने दलित,जनजातीहरुलाई सशक्तिकरणको माध्यमवाट आयस्तर तथा विकास अवसरहरुमा समान पहुँच पुर्याउने ।

१.४ लैससास तथा सामाजिक परीक्षणको औचित्य

नेपलको संविधान २०७३ ले आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र प्रशासनीक दृष्टले पछाडी परेका विपन्न लगायत महिला, दलित, जनजाती, मधेशी, मुस्लिम आदि लक्षित वर्गहरुलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको निकायमा सहभागी हुन पाउने हकलाई मौलिक हकको रुपमा व्यवस्था गरेको छ । यस अनुरुप समावेशीकरण नीति तर्जुमा कार्य गर्न र लैससाससम्बन्धी संरचनाहरु स्थापना गर्ने कार्यको थालनी पनि हुँदै आएका सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण विषयहरुलाई सम्बोधन गर्न स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ लगायतका कानुनहरु र लैङ्गिक समानता नीति २०७७ प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागी लैङ्गिक बजेट नमुना निर्देशिका २०७७ स्थानीय तहका लागि सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण नीति २०७८ नमुना पनि तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको छ ।

१.५ लैससास परीक्षण र कार्यान्वयनको कानूनी आधारहरु

नेपालको संविधान २०७३ र सम्बन्धीत ऐन, नियम, कार्यविधिहरु र नेपाल पक्ष भई हस्ताक्षर भएका अन्तराष्ट्रिय घोणणाहरु जस्तै मानव अधिकार सम्बन्धी घोषणापत्र बेईजिङ घोषणापत्र १९९६ बालअधिकार महासन्धी १९८९ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धी कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएका राष्ट्रिय कार्ययोजना मानव अधिकार कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसंघिय सुरक्षा परिषद द्धारा पारित नै नं १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन बाध्यात्मक व्यवस्थाहरु रहेका छन् ।

नेपालको संविधान २०७३ ले नागरिकहरुको आधारभूत अधिकारहरुलाई सुनिश्चित गर्न व्यवस्था गरेको छ । संविधानको धारा १८ मा समानताको हकको व्यवस्था भएको छ जस्ले व्यक्तिलाई समान कानूनी हैसियतको अधिकार सुनिश्चित गरेको छ । सबै नागरिक कानुनको दृष्टमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानुनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने तथा सामान्य कानुनको प्रयोगमा उत्पत्ति धर्म वर्ण जात जाति लिंग शारीरिक अवस्था अपांगता स्वास्थ्य स्थितिमा बैवाहिक स्थिति गर्भावस्था, आर्थिक अवस्थाका रुपमा विपन्न खस आर्य लगायतका नागरिकहरुको संरक्षण सशक्तिकरण वा विकासको निम्ति विशेष व्यवस्था गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ ।

संविधानको धारा ३८ मा महिलाको हकको व्यवस्था गरेको छ जस्ले प्रत्येक महिलालाई लैङ्गिक भेदभाव विना समान बंशीय हकको सुनिश्चित गरेको छ । प्रत्येक महिला सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार सम्पन्न

बनाएको छ। महिला लाई धार्मिक सामाजिक सांस्कृत परम्परा प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनै किसिमको हिंसाजन्य कार्य गर्न पाईने छैन। यी कार्यहरु कानुन बमोजिम दण्डनीय हुने र पीडितलाई कानुन बमोजिम क्षतिपुर्ति पाउने अधिकारको व्यवस्था छ। राज्यको सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक, समावेशीताका सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुने अधिकार सुनिश्चित भएको छ। महिला लाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हकको व्यवस्था भएको छ। साथै सम्पत्ति र पारिवारिक मामिलामा दम्पतिको समान हककव व्यवस्था भएको छ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम कर्तव्य र अधिकारमा लैससासम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। त्यस्तै वडा समितिको काम कर्तव्य र अधकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा अल्पसंख्यक सिमान्तकृत समुदायको अभिले राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने विभिन्न समुदाय विचमा सामाजिक सद्भभाव र सौहार्दता कायम गर्ने बाल विवाह, बहुविवाह, छुवाछुद, दाईजो, हलिया, प्रथा, छाउपडी, कमलरी, वा बालश्रम मानव बेचविखान जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने गराउने व्यवस्था गरेको छ। साथै स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछाडिएको वर्गको सहभागिता गराउने र योजना छनौटमा महिला बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, पिछाडिएको बर्ग क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्येक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रमलाई छनौट गर्ने, बजेट विनियोजनामा जोड दिएको छ।

१.६ लैससास परिक्षणको सीमा

यो अध्ययन लैससास कार्यविधि, २०७८ र स्थानीय सरकार संञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको स्थानीय तहको काम कर्तव्य र अधिकार क्षेत्र भित्र रहन्छ। स्थानीय तहको लैससास विकास सँग सम्वन्धित विषयगत शाखाहरु यस अध्ययनको विषय क्षेत्र भित्र रहेका छन्। यो लैससास परिक्षणले स्थानीय तह अन्तर्गत भएका लैससास विकासका सूचकहरुको प्रतिनिधित्व मात्र गर्दछ। लैससास परिक्षण गर्ने समयमा देहाय वमोजिमका सीमाहरुलाई ध्यानमा राखी अध्ययन गरिएको थियो।

- योजना र कार्यक्रम बजेटको परिक्षण गरिदैन,
- गुणात्मक र संख्यात्मक भएकाले लैससासको तथ्यगत सूचनाको आधारमा मात्र अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको,
- विपन्न तथा लक्षित समूह र सरोकारवालाको मात्र सहभागितामा कार्यक्रम संचालन गरिएको ,
- कार्यक्रम र योजनाको पभावकारीताको मात्र जानकारी,
- स्थानीय सरकार र नागरिक समाज बिचको मात्र अन्तर सम्बन्ध,
- लैससास लाई केन्द्र विन्दुमा राखी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा भएको स्थानीय सरकारको काम, कर्तव्य र अधिकारको विषयमा विद्‍यमान व्यवस्थाहरुको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको ,
- लैससासका सूचकहरुको आधारमा मापन गरि प्राप्त परिणाम लाई प्रस्तुतिकरण र
- लैससासको सवल पक्ष, सुधार गर्नु पर्ने पक्ष र सामाजिक उत्तरदायित्व पुरा गर्नका लागि स्थानीय तहले गर्नु पर्ने कार्यहरुलाई परिलक्षित गरी सुझाव संकलन कार्य गरिएको।

भाग- २

२ नगर वस्तुस्थिति चित्रण

२.१ नगरको भौगोलिक अवस्थिति र प्रशासनीक तथा राजनैतिक विवरण

काठमाडौं जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. ५ र ६ को केही भागहरु (साविक गा.वि.स.: झोरमहांकाल, टोखा चण्डेश्वरी, टोखा सरस्वती, धापासी र गोंगबु समेटी यस टोखा नगरपालिकाको वि.सं. २०७१ मार्ग १६ गते गठन भएको हो। प्राचिन वैज्ञानिक वस्ती व्यवस्थापन भएको ऐतिहासिक शहर (वडा नं. २ र ३ वडाहरु) समेत यसै क्षेत्रमा रहेको छ। यस नगरपालिकाको पूर्वमा बुढानिलकण्ठ नगरपालिका, पश्चिममा तारकेश्वर नगरपालिका, उत्तरमा नुवाकोट जिल्ला र दक्षिणमा काठमाडौं महानगरपालिकाको वडा नं. ३ र २६ पर्दछ। ११ वटा वडा रहेको यो नगरपालिका २७ डिग्री ४३ मिनेट १९ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश देखि २७ डिग्री ४८ मिनेट ५० सेकेन्ड उत्तरी अक्षांश र ८५ डिग्री २० मिनेट ९ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तर देखि ८५ डिग्री २३ मिनेट २८ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तरसम्म रही उत्तर दक्षिण लामो र पूर्व पश्चिम केही साँघुरो प्रकृतिको आकार भई शिवपुरी जंगलको छत्रछायाँमा १७.११ वर्ग किलो मिटर क्षेत्रमा फैलिएको छ। भने यस नगरपालिकाको प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रको रुपमा झोरमहाँकालको वौडेश्वर महादेव, टोखा चण्डेश्वरीको चण्डेश्वरी र सपनतिर्थ मन्दिर, टोखा सरस्वतीको भुतखेल चौर र मसानकली मन्दिर, धापासीको वसुन्धरादेवी, गोंगवुको मनोरथ तिर्थस्थल र बिच विनायक मन्दिर प्रमुख रुपमा रहेका छन्। यस क्षेत्र भएर बग्ने प्रमुख नदीहरुमा विष्णुमति, साङ्गले खोला र सपनातिर्थ मुख्य रुपमा रहेका छन्।

२.२ जनसंङ्ख्या सम्बन्धी विवरण

राष्ट्रिय जनगणना प्रतिवेदन २०७८ को प्रतिवेदन अनुसार यस नगरपालिकाको जनसङ्ख्या १,३३,७५५ रहेको छ। पुरुषको संङ्ख्या ६६,५३२ र महिलाको संङ्ख्या ६७,२२३ रहेका छन। कूल परिवार संङ्ख्या ३७,०२५, जनघनत्व ७,८१७ (प्रति वर्ग कि मी मा जनसंङ्ख्या) लैङ्गिक अनुपात ९८.७९ (प्रति १०० महिलामा पुरुषको सङ्ख्या) रहन गएको छ। १० वर्षको अन्तरालमा जनसंङ्ख्या २.८८ प्रतिशत का दरले वर्षेनी बढ्दै गएको देखिन्छ

२.३ जाजताती अनुसारको जनसंङ्ख्या विवरण

टोखा नगरपालिकामा सामाजिक संरचनाको दृष्टीकोण बाट विविधता रहेको पाइन्छ। यस नगरपालिकामा विभिन्न जातजाती, समूहअनुसार जनसंङ्ख्याको अवस्थालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी ब्राह्मण २५ प्रतिशत, क्षेत्री २१.१ प्रतिशत, नेवार १६.२ प्रतिशत, तामाङ ९.३ प्रतिशत, मगर ७.२ प्रतिशत, गुरुङ ६ प्रतिशत, राई २.७ प्रतिशत, विश्वकर्मा १.७ प्रतिशत, ठकुरी १.५ प्रतिशत, र थारु १ प्रतिशत रहेको देखिन्छ।

२.४ भाषा अनुसारको जनसंङ्ख्या विवरण

भाषागत रूपमा हेर्दा यहाँ अधिकांश मानिसहरु नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दछन्। सबैभन्दा बढी अर्थात नेपाली भाषा बोल्ने भाषा बोल्नेहरुको संङ्ख्या नेपाली ६५.४ प्रतिशत, नेवारी १२.६ प्रतिशत, तामाङ ७.७ प्रतिशत, गुरुङ ३.९ प्रतिशत, मगर ढुट ३.६ प्रतिशत, राई १.४ प्रतिशत, मैथिली ०.९ प्रतिशत, थारु ०.७ प्रतिशत, र भोजपुरी ०.५ प्रतिशत, तुलनात्मक रुपमा न्यून रहेको देखिन्छ। सबै आ–आफ्ना मातृभाषा बोल्नेहरुको संङ्ख्या तुलनात्मक रुपमा न्यून रहेको देखिन्छ। सबै आ–आफ्ना भाषा बोल्नेहरु समेत सरकारी कामकाजको भाषाका रुपमा नेपाली भाषालाई राम्ररी बोल्ने र बुझ्ने गरेको देखिन्छ

२.५ शैक्षिक विकास

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को प्रतिवेदन अनुसार कूल साक्षरता दर ९१ प्रतिशत रहेको छ जसमध्ये पुरुष साक्षरता दर ९५.५ प्रतिशत र महिलाको साक्षरता दर ८६.६ प्रतिशत रहेको छ। शैक्षिक विकासको अवस्था हेर्दा यस नगरपालिकामा ९ वटा सामुदायिक विद्यालय, ८१ वटा संस्थागत विद्यालय, ३ वटा वैकल्पिक विद्यालय, ३ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सहित शिशु स्याहार केन्द्र देखि उच्च शिक्षा अध्ययन गराउने कलेजहरु समेत रहेका छन्।

२.६ स्वास्थ्य सेवा

यस नगरपालिकामा स्वास्थ्य चौकी, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र गरि जम्मा ११ वटा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनमा रहेको रहेका छन। स्वास्थ्य सेवाका लागि नगरपालिका तुलनात्मक रुपमालाभान्वित वढी लाभान्वित देखिन्छ। काठमाडौ उपत्यका भित्रको नगरपालिका भएकोले राजधानीमा उपलव्ध सवैप्रकारका सेवा सुविधाहरु यस नगरपालिकाले समेत उपभोग गर्न पाएको छ। अर्कोतर्फ स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको आवद्धताका कारण पनि स्थानीयहरु राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका स्वास्थ्य सेवाहरुवाट लाभान्वित भएका पाइन्छ। ग्राण्डी अन्तर्राष्ट्रिय अस्पताल यसै नगरपालिका क्षेत्रभित्र क्रियाशील छ। ग्रीनसिटी अस्पताल, इसान वाल तथा महिला अस्पताल, अल नेपाल अस्पताल, विनायक अस्पताल तथा मातृत्व गृह जस्ता अस्पतालहरु पनि यसै क्षेत्रमा सञ्चालनमा छन जसका कारण पनि स्थानीयहरुले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाहरु उपभोग गन पाइरहेका छन। यसका अलवा उपत्यका भित्रको अरु विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवा, विशिष्ट चिकित्सक, आधुनिक स्वास्थ्य उपकरण आदिको उपलव्धता तथा उपभोग पनि यसक्षेत्रको थप तुलनात्मक लाभहरु हुन।

२.७ खानेपानी तथा सरसफाई

नगरपलिका क्षेत्रभित्र करीव शत प्रतिशत जनसंख्याले सुरक्षित खानेपानी उपभोग गर्दै आएको देखिन्छ खानेपानीका केहि योजनाहरु सम्पन्न भईसकेका छन भने केही योजनाहरु सञ्चालनमा रहेका छन। नगरपालिका क्षेत्रभित्र डिपो वोरिङ, सार्वजनिक धारा, कुवा, इनार जस्ता सेवा सुविधाहरु खानेपानीका लागि उपलव्ध हुँदै आएको पनि देखिन्छ। सरसफाइ तर्फ नगरपालिकाका सवै वडाहरुलाई खुल्ला दिसामुक्त घोषणा गरिएको छ। करीव शत प्रतिशत घरधुरीमा शौचालय रहेको पाइन्छ भने करीव। त्यसैगरी फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि स्रोत वाटै फोहोर संङकलन गर्ने गरेको पाइन्छ। हरेक शनिवार सार्वजनिक स्थलहरुमा सरसफाईका कार्यक्रमहरु हुँदै आएका छन एक अध्ययन अनुसार टोखा नगरपालिकावाट दैनिक करीव ३५ मे.टन फोहोर उत्पादन हुने गरेको छ।

२.८ आर्थिक विकास

व्यवसायिक कृषि तथा पशुपालनका लागि उपयुक्त वातावारण तथा उत्पादित कृषि तथा पशुजन्य उपजको विक्री वितरणका लागि बजारको राम्रो अवसर रहेको छ। कृषि तथा पशु फर्महरु नगरपालिकामा दर्ता अभिलेखीकरण संचालन गरिएको छ। फर्म दर्ता अभिलेखीकरणकै आधारमा सेवा उपलव्ध गराएको देखिन्छ।

२.९ उद्यमशीलता तथा रोजगार प्रवर्द्धन

नगरपालिकाले विभिन्न समयमा उद्यमीहरुलाई उद्यमशीलता तथा सिपमूलक तालिम सञ्चालन गरेको छ। लागत साझेदारीमा प्रविधि हस्तान्तरण गरिएकव स्यानेटरी प्याड उद्योग मेशिन ढाका बुनाई सिपमूलक रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन गर्दै आएको छ। जनालाई तालिम प्रदान गरेको गरेको देखिन्छ। वडा नं ९, २ र ३ मा कोसेली घर स्थापना वडा नं ३ मा हरेक शनिवार हाट बजार संचालन हुँदै आएको छ जस्का कारण स्थानीय उत्पादनको प्रदर्शनी तथा प्रचार प्रसारको बढोत्तरी भएको देखिन्छ।

२.१० पर्यटन विकास

यस नगरपालिकामा विकासका लागि प्रशस्त संम्भावना तथा अवसर रहेका छन् । यस नगरपालिकाको ११ वटै वडालाई पक्की सडकले जोडेको छ । धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुमा रहेको यस नगरपालिका पर्यटनको प्रवल संभावना रहेको छ । पर्यटन विकासका लागि टोखा नगरपालिकाको शिवपुरी राष्ट्रिय निकुञ्ज एक प्रमुख आकर्षक केन्द्र रुपमा रहेको छ । प्राकृतिक शौन्दर्यता, पैदल यात्रा र काठमाडौ उपत्यका अवलोकन नै यस क्षेत्रको मुख्य विशेषता हो । यसपछिको दोश्रो आकर्षणमा झोरको झरना पर्दछ । खासगरी गर्मीयाममा शितलता प्राप्तीका लागि काठमाडौं वासीहरुको ठूलो भीड लाग्दै आएको पाइन्छ र रक क्याम्विङको नमूना परीक्षणवाट साहसिक पर्यटनको सम्भावना अरु वढाएको छ । धार्मिक दृष्टिकोणवाट चण्डीश्वरी मन्दिर, वौडेश्वर महादेव, सपनतीर्थ, इन्द्रेणी, वसुन्धरा देवी र मनोहरतीर्थ मन्दिरहरु यसका प्रमुख आस्थाका केन्द्रहरु हुन, जहाँ हज्जारौ तीर्थालुहरुवाट हरेक वर्ष अवलोकन हुँदै आएको पाइन्छ ।

२.११ पूर्वाधार विकास

वर्तमान अवस्था सडक यातायात नगरपालिकाले उल्लेख्य प्रगति हासिल गरेको छ । सवै वस्ती, टोलहरु सडक सञ्जालवाट जोडिएका छन । ३० मिनेटको दुरीमा यातायात पहुँच भएका घरपरिवारहरु करीव ९० प्रतिशत भन्दा वढी छन । नगरपालिकाको सवै क्षेत्रहरुवाट जोडिएको काठमाडौ चक्रपथ यसका प्रमुख सडकहरु हुन । करीव ९५ प्रतिशत भन्दा वढी वस्तीहरुमा आधारभूत पूर्वाधारहरु शिक्षा, स्वास्थ्य, विद्युत, खानेपानी, सञ्चार एवं सुरक्षा व्यवस्था पुगेको छ । संरचनाहरु अपाङगतामैत्री निर्माणको क्रममा रहेका छन । विद्युत सुविधातर्फ सतप्रतिशत घरधुरीहरुमा त्यसप्रकारको सेवा उपलव्ध भएको पाइन्छ । राष्ट्रिय विद्युत प्रशारणवाट विद्युत सेवा वितरण भएकोले वैकल्पिक तथा नवीकरण ऊर्जाको प्रयोग गर्ने गरेको पाइदैन र खाना पकाउने इन्धनको रुपमा सवैघरहरुमा एलपि ग्याँस प्रयोग हुँदै आएको देखिन्छ । सार्वजनिक कार्यालय, विद्यालय सवैमा इण्टरनेट सेवा उपलव्धता पाइन्छ । तापनि सार्वजनिक स्थलहरुमा निःशुल्क इण्टरनेट सेवा उपलव्ध हुन सकेको छैन भने नगरपालिकाका सेवा प्रवाहहरु अनलाइन हुने गरेका छन ।

२.१२ नगरपालिकाको प्रमुख नीति कार्यक्रम तथा लक्ष्य

- उद्यमी सृजना, स्वरोजगार, हिलो, धूलो र खाल्डाखुल्डी रहित नगर पछि परेका वर्गको सशक्तिकरण रातभर झिलिमिलि र सुरक्षित शहर निर्माण, हरित शहर सेवाग्राही मैत्री शासन, मितव्ययीत, पार्दशिता, एवं उत्पादनमूलक खर्च प्रणाली टोखा नगरपालिकाका प्रमुख नीतिगत प्राथमिकता हुनेछन् । टोखा नगारालिकाका वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट यीनै प्राथमिकतामा परिलक्षित हुनेछन ।

२.१३ नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी नीति

- जातिय, लैङ्गिक, सांस्कृतिक, भाषिक वर्गीय हिंसा, शोषण, कुरीति, विभेद, कुप्रथा, विभेद दुर्व्यवहार तथा मानव वेचविखान विरुद्ध शुन्य सहनशीलताको नीति अवलम्वन गरिनेछ ।
- बालबालिका अपांङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक एकल महिला मनोरञ्जन क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक महिला, दलित तथा किशोरीहरुको हक अधिकार सुनिश्चित गरि सशक्तिकरण गरिनेछ ।
- किशोर किशोरीहरुका लागि जीवन उपयोगी सीप प्रदान गरिनेछ ।
- एकल महिलाहरुका लागि जिविको पार्जनमा जोड दिईनेछ ।

- बालमैत्री स्थानीय शासनका पूर्वाधारहरु पूरा गरी बालमैत्री स्थानीय तह घोषणा कार्यक्रमलाई वडा कार्यालय मार्फत संचालन गरिनेछ ।
- कार्यालयमा स्तनपान कक्ष निर्माणको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- बाल कोष र आपतकालीन कोष लगायतका कोषहरुलाई निरन्तरता दिईनेछ ।
- बालवालिका उद्धार संरक्षण र पुनःस्थापनाका लागि आपतकालीन बाल उद्धार कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ज्येष्ट नागरिकहरुलाई सक्रिय जीवन विताउन अभिप्रेरित विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।
- ज्येष्ट नागरिकहरु सँग रहेको ज्ञान सिप पुस्तान्तरण गरिनेछ ।
- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माणमा जोड दिई लैगिक परीक्षण गरिनेछ ।
- लैङ्गिक व्यक्ति तोकिने छ ।
- विद्यालयमा अध्ययनरत छात्राहरु महिनामारी हुँदा निःशुल्क सेनटरी प्याड उपलब्ध गराउन प्रत्येक विद्यालयमा जोड भेण्डिङ मेसिन र डिस्पोजल मेसिन उपलब्ध गराईनेछ ।
- उपमेयर बालबालिका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक जनचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ । आदि

२.१४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी रणनीति

- महिला सशक्तीकरण र समावेशीकरणमा जोड दिने छ ।
- बालबालिकाको संरक्षण र सार्वजनिक तहलाई बालमैत्री बनाईने छ ।
- ज्येष्ठ नागरिकहरुको सम्मान र संरक्षण गर्ने गरिनेछ ।
- अपाङगता भएका नागरिकहरुको संरक्षण र सशक्तीकरण गरिनेछ ।
- दलित समुदायको सशक्तीकरण गरिनेछ ।
- जनजाति समुदाय सशक्तीकरण गरिनेछ ।
- लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२.१५ लैससास सम्बन्धी लिएका नीति तथा कार्यक्रमका आधारहरु

- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण संस्थागत गर्दै समावेशी विकासको प्रवर्द्धन गर्न लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिललाई प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- महिलाहरुको सशक्तिकरण तथा समावेशीकरणका लागि संस्थागत सहभागीता अभिवृद्धि गर्दै क्षमता विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- लक्षित वर्गका लागि लोक सेवा तयारी कक्षा कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईनेछ ।
- उद्यम व्यवसायमा संलग्न महिला व्यवसायीहरुको व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि व्यवसायिक महिला समुह निर्माण तथा व्यवसाय स्थापना तथा प्रोत्सहान कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- लैङ्गिकतामा आधारित सबै प्रकारका हिंसालाई दुरुत्सहान गर्न र हिंसा पिडित तथा प्रभावित महिला लैङ्गिक अल्पसंख्यक तथा कशोरीहरुलाई सहज तथा दिर्घकालिन पुनर्थापनाका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

- ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मान सम्मानित ज्येष्ठ नागरिक हाम्रो अभियान अन्तर्गत सबै ज्येष्ठ नागरिक संलग्न संस्थाहरुलाई सक्रिय बनाउदै ज्येष्ठ नगरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन, ज्येष्ठ नागरिक तथा सीप हस्तान्तरणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- अपांङ्गता भएका व्यक्तिहरुको सम्मानित तथा सहज जीवनयापनका लागि परिवार तथा समुदाय सचेतिकरण कार्यक्रम तथा अपांङ्गता संरक्षण तथा सम्बर्द्धनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।
- बालश्रम न्यूनीकरण विशेष संरक्षणको आवश्यक भएका बालवालिकाहरुको उद्दार तथा संरक्षण गर्नुका साथै बालवालिकाहरुको सवाल बालवालिकाहरु नै जवाफ भन्ने नाराका साथ बालसमुह संस्थालाई सक्रिय बनाई बाल संरक्षण सम्बर्द्धन गर्नुका साथै बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयन गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।
- जनजातिहरुको भाषा, लिपि र संस्कृतिको जगेर्ना गर्दै आदिवासी जनजाति हकहित संरक्षण र प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ ।
- दलित समुदाय लक्षित सिप विकास, क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । नगरपालिका भित्र दलित समुदायले परम्परागत रुपमा गर्दै आइरहेको पेशाको निरन्तरता, आधुनिकीकरण एवं स्वारोजगारमूलक तथा सिपमूलक कार्यक्रमका लागि आवश्यक पहल गरिनेछ ।

२.१६ नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको वर्तमान अबस्था

टोखा नगरपालिकाको नगरसभामा महिला प्रतिनिधिहरुको उपस्थिति करीव ४० प्रतिशत रहेको छ । कार्यपालिका अन्तर्गत बनेका समिति तथा उपसमितिहरुमा महिलाहरुको प्रतिनिधित्व हुँदै आएको पाइन्छ । नगरपालिका क्षेत्रभित्र वडाहरुमा आमा समूह, महिला समुह, बाल क्लव लगायतका समूहहरु क्रियाशील रहेको देखिन्छ । आमा समूह तथा महिला सञ्जालहरु र महिला सहकारी संस्थाहरु क्रियाशील रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी नगरपालिका तथा मातहतका कार्यालयहरुमा महिलाहरु प्रशासनीक र प्राविधिक दुबै क्षेत्रमा कार्यरत रहेको देखिन्छ । महिलाहरुको प्रतिनिधित्व कृषक समूह, वन समूह, सहकारी, टोलसुधार समिति, खानेपानी उपभोक्त समितिहरुमा पनि हुँदै आएको छ भने महिला सशक्तीकरणका विभिन्न सिपमूलक आयमूलक जीवन उपयोगी कार्यक्रमहरु संचालि मनवपारमर्श सम्बन्धी कार्यक्रम आदि संचालन भएको । स्तनपान कक्ष निर्माण भई संचालनमा रहेको बालमैत्री शासनका मापदण्ड पुरा गर्न विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन भएको । कोषहरु संचालनमा रही आवश्यकता अनुसार कार्यक्रमहरु संचालनमा रहेको । ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रका लागि आवश्यक सामाग्री सेवा प्रदान आपतकाली वाल उद्दारका कार्यक्रमहरु संचालन भई बालबालिकाको उद्धार संरक्षणको कार्य भई रहेको छ । सुत्केरी घरभेट कार्यक्रम ज्येष्ठ नागरिकलाई घरदैलो स्वास्थ्य जाँच एवं निःशुल्क औषधी वितरण । अटिजम र भकभके वोली भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम संचालन । निशुःशुल्क स्यानीटरी प्याड वितरण गरिएको । नगरपालिका भित्रका ज्येष्ठ नागरिक लक्षित दीर्घरोग विरुद्ध मेयर अभियान मार्फत २५०० जना लाभान्वित Pap Smear Test गरि महिलाहरुको पाठेघरको क्यान्सर समयमा नै पत्ता लगाउने गरिएको । बेरोजगार तथ्यांक संकलन एवं लगत राख्ने कार्यको शुरुवात । महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, दलित र सिमान्तकृतहरुको पक्षमा कानून, नीति बन्दै गएको देखिन्छ । बालश्रम बालविवाह, बहुविवाह, दाइजो/दहेज, बोक्सी जस्ता प्रथा रोकथामका लागि तर्जुमा कार्यक्रममा बजेट छुट्याएर लगानी गरेको पाइयो । विभिन्न संघ संस्थाको सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन तथा अनुदानका कार्यक्रम सञ्चालन, बाल समन्वय अनुगमन तथा सहजीकरण, जेष्ठ नागरिक कार्यक्रम, ज्येष्ठ नारिक समितिका पदाधिकारीहरु लाई ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी कानुनी तालिम, ज्येष्ठ नागरीक दिवसको उपलक्षमा दिवशीय कार्यक्रम र सम्मान कार्यक्रम, अपांङ्गता कार्यक्रम,

अपांङ्गता व्यक्तिहरुका लागि आपतकालीन कोष स्थापना, अपांगता भएका व्यक्तिहरुका लागि समुदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम संचलन, बालमैत्री स्थानी व्यवस्था सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन, बाबु आमा विहिन बालबालिका संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन, वार्षिक स्विकृत कार्यक्रम बाहेक अन्य कार्यक्रमहरु ज्येष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण घुम्ती शिविर सञ्चालन, अपांङ्गता भएका संस्था र सुधार केन्द्रहरुको अनुगमन, विभिन्न विद्यालयबाट सुचिकृत हुन आएका बाल क्लवहरुको सुचिकृत र प्रमाण पत्र वितरण युवा तथा रोजगारीका लागि रुपान्तरण पहल योजना, सशर्त अनुदान बाहेक बाँकी बजेटको आर्थिक तथा सामाजि रुपमा पछि परेका महिला दलित अपाङ्गता भएका व्यक्ति ज्येष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत समुदायको सामाजिक र आर्थिक उत्थानमा लगानी भएको देखिन्छ । टोखा छात्रवृत्ति कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, सुपथ मूल्य सहकारी पसल संचालनको लागि अनुदान, वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, टोखा नगरपालिकाको सहकारी संस्था संचालन, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धी मापदण्ड, टोखा नगरपालिकामा स्वास्थ्य बीमा संयोजना समिति गठन तथा सन्चालन कार्यविधि, टोखा नगरपालिकामा नगरपालिका स्तरिय मेयर दिर्घायु कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि,टोखा नगरपालिकामा महिला स्वयम्सेविका परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, टोखा नगरपालिकामा फार्मेसी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, टोल विकास संस्था गठन सम्बन्धी कार्यविधि, स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन कार्यविधि, लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष संचालन कार्यविधि, मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) कार्यविधि, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थालाई अनुदान दिने कार्यविधि, टोखा नगरपालिकाको अपाङ्गता भएका व्यक्तिको परिचय-पत्र वितरण कार्यविधि, लक्षित वर्ग कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, आकस्मिक कोष संचालन कार्यविधि, महिला, बालबालिका सुरक्षित मातृत्व तथा सामाजिक सुरक्षा विशेष कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, गरिब तथा असहाय बालबालिका छात्रवृत्ति संचालन तथा व्यवस्थापन कोष कार्यविधि, विपन्न नागरिक स्वास्थ्य उपचार कोष, विपद ब्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधी, टोखा नगरपालिकाको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि, टोखा नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि सम्बन्धी ऐन, टोखा नगरपालिकाको कृषि ब्यबसाय प्रबर्द्धन ऐन, वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा, जस्ता कानुनी कार्यविधिहरु बनाई लागु गरेको छ।

२.१७ सामाजिक समावेशीकरणमा स्वमूल्याङ्कन आर्थिक वर्ष २०८०।०८१

स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन (Local Government Institutional Self-Assessment-LISA) आर्थिक वर्ष २०८०।०८१ को नतिजा विश्लेषण गरिएको छ। यस नतिजाका आधारमा टोखा नगरपालिकाले सामाजिक समावेशीकरणमा जोड दिएको देखिन्छ। आ.व. २०८०।०८१ मा यस नगरपालिका ले जम्मा ९०.२५ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गरेकोमा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा ९ अङ्क प्राप्त गरेको तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.स.	सूचक	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
१	सामाजिक विभेदको न्यूनीकरण	१.००	१
२	समानुपातिक सहभागिता	१.००	१
३	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	१.००	१
४	घरेलु हिंसा अन्त्यका लागि बहस, पैरवी तथा चेतनामूलक अभियान	१.००	१

क्र.स.	सूचक	पूर्णाङ्क	प्राप्ताङ्क
५	बालश्रम, बाल विवाह, बहुविवाह, दाइजो/दहेज, बोक्सी, छाउपडी जस्ता प्रथासँग सम्बन्धित कार्यहरु	१.००	१
६	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण उत्तरदायी बजेट परीक्षण (GESI Audit)	१.००	०
७	महिला विरुद्ध हुने घरेलु हिंसाको घटनामा कमी	१.००	१
८	बालश्रम, बालविवाह, बहुविवाह, दाइजो/दहेज, बोक्सी, छाउपडी जस्ता प्रथा रोकथामका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रममा लगानी	१.००	१
९	महिला/दलित/अपाङ्ता भएका व्यक्ति संयोजक/ अध्यक्ष भएको उपभोक्ता समितिहरुको सङ्ख्या	१.००	१
१०	आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत समुदायको सामाजिक र आर्थिक उत्थानमा गरिने लगानी	१.००	१
जम्मा		**१०**	**९**

भाग -३

३ लैससास परिक्षणको लेखाजोखा

३.१ योजना तथा बजेटसंग लैससासको अन्तर सम्बन्ध

लैससासको विषयमा टोखा नगरपालिकाले तर्जुमा गर्ने आवधिक योजना तथा वार्षिक विकास कार्यक्रमको अभिन्न अंगको रुपमा रहेको छ । तसर्थ टोखा नगरपालिकाले आवधिक र वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा लैससास सँग सम्बन्धीत विषयहरुलाई टोल र वस्तीस्तर बाटै उठान गरी आवधिक र वार्षिक योजनाको दस्तावेजमा नै समावेश गर्ने गरेको तथा आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्दा छुटेका विषयलाई लैससासका सवालहरु वार्षिक विकास योजना तथा कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने चरणमा रहेको छ । साथै वार्षिक विकास कार्यक्रम र योजना तयार गर्दा लैससासलाई सबै विषय क्षेत्रमा समेट्ने प्रयास गरेको छ ।

३.२ स्थानीय तहमा लैससास संस्थागत गर्ने आधार

महिला,विपन्न तथा लक्षित समुदायको पहिचान र उनीहरुले भोगेका समस्या र सवालहरुको विश्लेषण तथा लेखाजोखा गरी सम्बोधन गर्न नीतिगत व्यवस्था, संस्थागत प्रणाली तथा संरचना, कार्य वातावारण र संस्कृति, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर, सेवामुलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान लगायतका कार्यहरु गरेको छ । स्थानीय तहमा विभेदरहित व्यवहारको प्रवर्द्धन, राज्यबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधामा पहुँच तथा समान अवसरमा सुनिश्चितता गर्दै सवाल र समस्याको सम्बोधन गरी समग्र स्थानीय बिकास प्रक्रियामा मुलप्रवाहीकरणमा जोड दिएको । लैससास मार्फत स्थानीय सरकारको संरचना र कार्यक्रमहरुमा लक्षित वर्ग तथा समूहहरुलाई सम्बोधन गरी लैङ्गिक समानता र सबै जात जातिको अर्थपूर्ण सहभागिता गराई मूलप्रवाहीकरण गर्दै जागएको । विकासका अवसरबाट बञ्चित, श्रोत र साधनको पहुँच तथा नियन्त्रणमा पछाडि परेका अशक्त, गरीब, विकासका अवसरबाट बञ्चित, महिला, आदिबासी जनजाती, मधेशी, दलित, मुस्लिम, पिछडावर्ग, अल्पसंख्यक, अपांङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, आदिको स्थानीय तहको समग्र शासन प्रणालीमा समावेशी सिद्धान्तका आधारमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई मुलुकको समग्र विकास निर्माण प्रकियामा समेत योगदान गर्न सक्ने गरी सक्षम बनाई सशक्तिकरण गर्दै कार्यक्रम संचालन गरेको ।

३.३ लैससास परीक्षणको विधि र तरिका

स्थानीय तह लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ मा व्यवस्था भए बमोजिम स्थानीय सरकारहरुको लैससास परीक्षण हरेक आर्थिक वर्ष नियमित रुपमा गर्ने र सोही अनुसार स्थानीय तहको नीति योजना तथा बजेट तर्जुमाको तहबाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विकासका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्ने अभिप्राय हो । यो परीक्षण कार्य केही सहभागितामूलक र केही अंश लेखापरीक्षण तथा अनुसन्धानमूलक विधिबाट सम्पन्न गरिएको छ ।

लैससास परीक्षण का लागि नगरपालिकामा हाल कायम रहेको समितिलाई नै निरन्तरता दिई सोहि कार्यदलको नेतृत्वमा टोखा नगरपालिकाको लैससास परीक्षण सम्पन्न भएको छ । यस कार्यका लागि कार्यपालिका सदस्य तथा कर्मचारीको संलग्नता रहेको थियो ।

३.३.१ तयारी चरण

टोखा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका लागि निम्न विधिहरु अपनाईएको थियो । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गर्नका लागि टोखा नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुसँग तयारी बैठक गरी लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ मा व्यवस्था भए बमोजिम टोखा नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री प्रकाश अधिकारी को अध्यक्षतामा विभिन्न विषयगत समितिहरुलाई समेटेर तपशिलका व्यक्तिहरु रहेको लैससासकार्यान्वियन समिति गठन गरिएको थियो ।

३.३.२ कार्यान्वयन समिति

- प्रकाश अधिकारी, नगर प्रमुख - संयोजक
- श्री मुरारी तामाङ, उप-प्रमुख - सदस्य
- श्री शेर बहादुर बि. सी. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
- श्री सायरा परियार सामाजिक विकास समिति संयोजक - सदस्य
- श्री हरिकृष्ण श्रेष्ठ आर्थिक विकास समिति संयोजक - सदस्य
- श्री रमेश डंगोल विद्यान संयोजक - सदस्य
- श्री सुनिता श्रेष्ठ परियार नेपाली कार्यपालिका सदस्य - सदस्य
- श्री बाबुराम गौतम, (शिक्षा उपसचिव), शाखा प्रमुख - सदस्य
- श्री निर्मला रेग्मी, सामाजिक समावेशीकरण शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

३.३.३ कार्यदल

उक्त कार्यान्वयन समितिको निर्णयबाट टोखा नगरपालिकाका नगर उपप्रमुखको संयोजकत्वमा तपशिलका व्यक्तिहरु लैससास परीक्षण कार्यदल गठन गरि सो कार्यदलले लैससासपरीक्षण आवश्यक तयारी गरेको थियो ।

- श्री मुरारी तामाङ, उप-प्रमुख - संयोजक
- श्री शेर बहादुर बि. सी., प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य
- श्री निर्मला रेग्मी, सामाजिक समावेशीकरण शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

३.३.४ दस्तावेज समिक्षा

लैससासपरीक्षण कार्यदलद्धारा लैससासप रीक्षणका लागि कार्ययोजना तयार गरी कार्य प्रारम्भ गरियो । कार्यशाला सञ्चालन पूर्व संघिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका दस्तावेजहरू (जस्तैः नेपालको संविधान, कानुन, कानून, राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरु,नीति, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड, बार्षिक योजना, आवधिक योजना, बार्षिक प्रतिवेदन, आर्थिक प्रतिवेदन, विषयगत प्रतिवेदन, चौमासिक, बार्षिक समिक्षाको प्रतिवेदन, विकास वुलेटिन, प्रोफाईल, विभिन्न समयमा भएका निर्णयहरू,आदि) लैससासको दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गरियो ।

३.३.५ कार्यान्वयन चरण

कार्यदलले पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको सहभागितामा सर्वप्रथम प्रत्येक बिषय क्षेत्रको सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौति (लैससाससम्बन्धीत आन्तरिक र वाह्य वातावरणीय पक्षहरु) को सामुहिकरुपमा आंकलन गरियो र त्यसपछि लेखाजोखाको प्रश्नावलीहरूमा अंक प्रदान गरियो । साथै यस्तो सूचना वा जानकारी लिंदा त्यस्ता लक्षित व्यक्ति, वर्ग वा समूहसँग एक्लाएक्लै वा समूहगत रुपमा पनि छलफल गरियो । लैससासपरीक्षणका लागि देहाय बमोजिमको प्रक्रिया अबलम्बन गरिएको थियो ।

- लैससास कार्यान्वयन समितिको बैठकमा सहभागी भई छलफल भएका विषयवस्तुको जानकारी लिएको,
- लैससास परीक्षण कार्ययोजना विस्तृतरुपमा तयार गर्ने र समिति समक्ष छलफल गरी स्वीकृत गराएको,
- लैससास परीक्षणका लागि स्थानीय तहका पदाधिकारीहरु लगायत प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा सरोकारवाला व्यक्तित्वहरुसग समन्वय गरेको,
- सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययन गर्ने, सबै सूचकहरुको गंम्भिरतापूर्वक अध्ययन गरेको,
- सूचकहरुका लागि प्राथमिक र द्वितीय स्रोतहरुको पहिचान गरि सो अनुरुप सूचना संकलन गरेको,
- सूचना संकलनका विधिहरुको निर्क्योल गरी उपयुक्त सूचना उपयुक्त विधिबाट संकलन गरेको,
- द्वितीय स्रोतबाट लिइने सूचनाका लागि आवश्यक प्रमाण जुटाई सम्बन्धीत सूचकमा अंक प्रदान गरी तालिकामा अंक प्रदान गरिएको,
- नीति, योजना, कार्यक्रम, निर्णय तथा कार्यक्रम कार्यान्वयसँग सम्बन्धीत प्रमाण तथा आधिकारिक कागजातहरु जुटाएको,
- प्राथमिक स्रोतका सूचनाहरुका लागि आवश्यकता अनुसार स्थलगत अनुगमन गरेको सम्बन्धीत सरोकारवालाहरु तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, शाखाका सम्बद्ध कर्मचारी र पदाधिकारीहरु तथा सेवाग्राही सँग छलफल गरि, अन्तर्वार्ता समेत गरेको,
- कार्यशालामा प्रस्तुत गर्ने विषयवस्तु र लिने सूचनाको ढाँचा तयारी गरे बमोजिम प्रस्तुतिकरण जानकारी गराएको ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका ५ वटा मुल सुचकहरु क्रमशः नीति कानुन योजना, संस्थागत व्यवस्था, मानव संशाधन तथा क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन तथा उत्तरदायित्त्वका बारेमा तथा मुल सुचकहरु र अंक प्रदान गर्ने विधिका बारेमा गराएको ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका ५ वटा मुल सुचकहरुमा अंक प्रदान गरेको ।
- प्राप्ताङ्कलाई २२ वटा उप सुचक र ५ वटा मुल सुचकहरुमा स्तम्भ चित्र र माकुरे जालो मार्फत प्रस्तुत गरियो ।
- उल्लेखित ५ वटै मुल सुचकहरुमा यस टोखा नगरपालिकाका सवल पक्ष, दुर्वल पक्ष, अवसर र चुनौति (SWOT) विश्लेषण गरि सबैको सझाव लिएर अन्तिम रुप दिइयो ।

३.३.६ परीक्षणको कार्यशाला

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका लागि सूचक सग सम्बन्धीत प्रत्येक शाखामा छलफल गरि सुझाव संकलनका लागि कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो । कार्यशालामा उपस्थित सहभागीहरु बाट आएका सुझाव लाई प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ । यस्को सहजीकरण परामर्श दाताका तर्फबाट गरिएको थियो । जस्को नामावली विवरण **अनुसूची २** मा राखिएको छ ।

३.३.७ गोष्टी सञ्चालन विधि

स्थानीय तह लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ अनुसार पाँचवटा मूल विषयहरु भित्र २२ वटा सहायक विषयहरु समावेश गरिएको छ। यस भित्र १०० वटा कार्यगत उपसूचकहरु तोकिएका छन्। यिनै सूचक तथा उपसूचकहरुको दायरामा रहि लैससास परीक्षण गोष्टी सञ्चालन गरिएको थियो। गोष्टिमा लैससास को अवधारणा संविधान राष्ट्रिय नीति तथा अन्य प्रावधानहरु लैससास परीक्षण सम्बन्धी व्यवस्था आदिमा अभिमूखिकरण गरियो। कार्यशाला गोष्टिमा पाँचवटा मूल विषयहको आधारमा ५ वटा लैससास विषयगत परीक्षण कार्य समुह विभाजन गरियो। उपसुचकहरुमा सहभागितात्मक छलफल गरि राम्रो देखिएका १ मध्यम देखिएमा ०.५ र सुधार गर्नुपर्ने देखिएमा वा नभएमा ० अंकहरु दिईयो। विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा राखिएको छ

३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था तथा नतिजाको लेखाजोखा

लैससास लेखाजोखाको लागि प्रयोग गरिने विधिमा नगरपालिकाको नीति, योजना तथा कानून, संस्थागत व्यवस्था, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास, सेवा पवाह र सुशासन तथा उत्तरदयित्व गरी प्रमुख पाँचवटा सूचककहरु भित्र २२ वटा उप सूचकहरु राखिएका छन। ती उप सूचकहरुलाई प्रस्ट बनाउनको लागि प्रत्येक उप सूचकममा प्रश्नहरु राखिएका छन्। तिनै प्रश्नहरुको आधारमा नगरपालिको पदाधिकारीहरु र कर्मचारीहरुसंग छलफल गरि प्रत्येक प्रशनमा अंक प्रदान गरिएको छ। अन्तमा मुख्य सूचकहरुमा प्राप्त अंकहरुलाई मकुरी जालोको चित्रण (Spider Diagrm) गरिएको छ। सो चित्रले देखाएका राम्रा पक्षहरुलाई निरन्तरता दिदै, कमजोर पक्षहरुलाई सुधार गर्दै आगामी दिनहरुमा नगरपालिका लाई एक आदर्श नगरपालिकाको रुपमा स्थापित गर्न आवश्यकताहरुको पहिचान गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकासको लागि एकीकृत प्रस्तावित कार्य योजना तयार गरिएको छ।

३.५ लैससास परीक्षणका विषयक्षेत्रहरु र अंकभार

स्थानीय तह लैससास परीक्षण दिग्दर्शन २०७८ अनुसार कुल परीक्षण अंकभार १०० र तोकिएका ५ मूल विषयक्षेत्रहरुलाई हरेककव २० पूर्णाङ्क कायम गरिएको छ। यस भित्र २२ वटा सहायक विषयहरु र अंकभार देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा राखिएको छ।

क्र सं	मुल तथा उप सुचकहरु	समावेश भएका सूचक संङ्ख्या
१.	**नीति कानुन योजना**	**२०**
१.१	नीति र कानुनमा समावेशीता र सहभागिता योजना	८
१.२	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	८
१.३	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	४
२.	**संस्थागत विकास**	**२०**
२.१	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्त्व	४
२.२	समावेशी कार्यप्रणाली	४

क्र सं	मुल तथा उप सुचकहरु	समावेश भएका सूचक संङ्ख्या
२.३	समिति, उप समिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्त्व	४
२.४	वित्त व्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशीता	४
२.५	तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन	४
३.	**मानव संसाधन तथा क्षमता विकास**	**२०**
३.१	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	८
३.२	अनौपचारिक मुल्य मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना	४
३.३	कानुनी साक्षरता	४
३.४	विपद व्यवस्थापनमा समावेशीता	४
४.	**सेवा प्रवाह**	**२०**
४.१	पूर्वाधार विकास	४
४.२	प्रजनन स्वास्थ्य	४
४.३	शिक्षा कार्यक्रम	४
४.४	खानेपानी तथा सरसफाई	४
४.५	स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापन	४
५.	**सुशासन तथा उत्तरदायित्त्व**	**२०**
५.१	सुशासन	४
५.२	उत्तरदायित्त्व र जवाफदेहिता	४
५.३	सुचना तथा संचार	४
५.४	अनुगमन तथा मुल्यांकन	४
५.५	समन्वय र सम्बन्ध विस्तार	४
जम्मा	**२२**	**१००**

३.६ लैससास विषय क्षेत्रको विश्लेषण

३.६.१ नीति कानुन योजना

- टोखा नगरपालिकाको कानुन निर्माणको प्रक्रियामा लैससासको दृष्टिकोणबाट उपयुक्त भए नभएको विश्लेशण गर्ने नगरेकोमा लैससासप्रति नगरपालिका सचेत रहेको तथा अब बन्ने निति तथा कानुनहरुको लैससासको दृष्टिकोणबाट विश्लेशण गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको ।
- योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा लक्षित समुदायका लागि छुट्टै भेला गर्न, कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजना गर्न यो परीक्षणले अभिप्रेरित गरेको छ ।
- उपभोक्ता समितिहरुमा महिला सहभागिता तथा नेतृत्वमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरि विद्यमान कानूनी व्यवस्थालाई प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई मार्गदर्शन गरेको छ ।

३.६.२ संस्थागत व्यवस्था

- टोखा नगरपालिकाको निर्णायक तहमा महिला तथा लक्षित समुदायको सहभागिताले नेतृत्त्व विकास तथा समाजको वास्तविक प्रतिनिधित्त्व हुँदै नगरपालिकाको समावेशी विकासमा योगदान पुग्ने देखिन्छ ।
- लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति तथा कार्यदल गठन भएको छ ।
- कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुको लागि आचार संहिता निर्माणमा अग्रसरता लिइएको छ ।
- टोखा नगरपालिकाको वस्तुगत स्थितिका आधारमा बार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा समेट्न लैससास परीक्षणले देखाएको बाटो अनुरुप कार्ययोजना तयार भएको छ ।

३.६.३ मानव संसाधन तथा क्षमता विकास

- टोखा नगरपालिका भित्रका महिला तथा लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बार्षिक रुपमा बजेट विनियोजना गरि भए गरेका प्राविधिक तालिम तथा सिप विकासका कार्यक्रमहरुको अभिलेखिकरण गर्न यो लैससास परीक्षणले उत्प्रेरित गरेको छ ।
- नगरपालिकामा छुट्टै मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापनाका लागि मार्गदर्शन गरेको हुँदा छुट्टै मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापनालाई जिम्मेवारिको रुपमा ग्रहण गरिएको छ ।
- महिला बाल बालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा लक्षित वर्ग सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रय सन्धि तथा प्रतिवद्धताहरुमा उल्लेखित विषयहरुमा नगरपालिकाका कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई हरेक बर्ष अभिमुखिकरण गरि सो अनुरुप काम गर्नका लागि बजेट तथा कार्यक्रममा निरन्तरता दिनका लागि उत्प्रेरित गरेको छ ।
- विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कुनै पनि काम गर्दा महिला, बाल बालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा लक्षित वर्गहरुको सहभागिता, सुनिश्चितता तथा उक्त कामको अभिलेखिकरणलाई जिम्मेवारिको रुपमा ग्रहण गरिएको छ ।

३.६.४ सेवा प्रवाह

- महिला केन्द्रित रोगहरु जस्तै स्तन क्यान्सर तथा पाठेघर सम्बन्धी रोगहरुका बारे अपनाउनु पर्ने सावधानिलाई समेटेर गरिने अनुशिक्षणलाई निरन्तरता दिने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ ।
- आगामी दिनमा निर्माण गरिने भौतिक संरचनाहरु महिला, बाल बालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउन आवस्यक पहल गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ ।

३.६.५ सुशासन तथा उत्तरदायित्व

- नियमित रुपमा हुने सार्वजनिक सुनुवाई तथा हरेक योजनाको सार्वजनिक परीक्षणलाई लैससासको दृष्टिकोणबाट गर्ने तथा उक्त कामको अभिलेखीकरणलाई जिम्मेवारिको रुपमा ग्रहण गरिएको छ ।
- यस नगरपालिकाका कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुका लागि आचार संहिता तयार गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ ।
- अनुगमन समितिले अनुगमन गर्दा प्रयोग गर्ने अनुगमन फाराममा लैससासको आधारमा समेत हेर्ने व्यवस्थाका लागि आवस्यक पहल गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गरिएको छ । उल्लेखित ५ वटै मुल सुचकहरुमा अंक प्रदान गर्दा ० र ०.५ अंक आएका सुचकहरुका लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरियो । साथै अन्त्यमा यस टोखा नगरपालिकालाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले एक आदर्श नगरपालिका बनाउने प्रतिबद्धता सहित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिलाई कार्ययोजना कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मा दिदै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणके कार्य सम्पन्न भएको थियो ।

३.७ मुल सुचकका आधारमा उपलब्धि

टोखा नगरपालिकामा गरिएको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणले नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थालाई स्पष्ट पारेको छ । यस नगरपालिकाले महिला तथा लक्षित वर्गमा बिशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरे पनि साना तर ध्यान नपुगेका विषयहरु यो परीक्षणले बाहिर ल्याएको छ भने आगामी बर्षहरुमा कार्ययोजना तयार गर्न आधार चित्र प्रस्तुत गरेको छ । यो परीक्षणका मुख्य उपलब्धिलाई सूचकहरुको रुपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्रं सं	विवरण	प्राप्तांक
१	नीति र कानुन योजना	१४
२	संस्थागत व्यवस्था	१६
३	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	१६
४	सेवा प्रवाह	१५
५	सुशासन तथा उत्तरदायित्व	१६

३.८ लैससास परीक्षण मुख्य सूचक माकुरेजालोमा प्रस्तुती

टोखा नगरपालिकाको लैससास परीक्षणको क्रममा मापन गरिएको सूचकहरुलाई माकुरे जालोमा राख्दा देहाय अनुसार रहेको छ ।

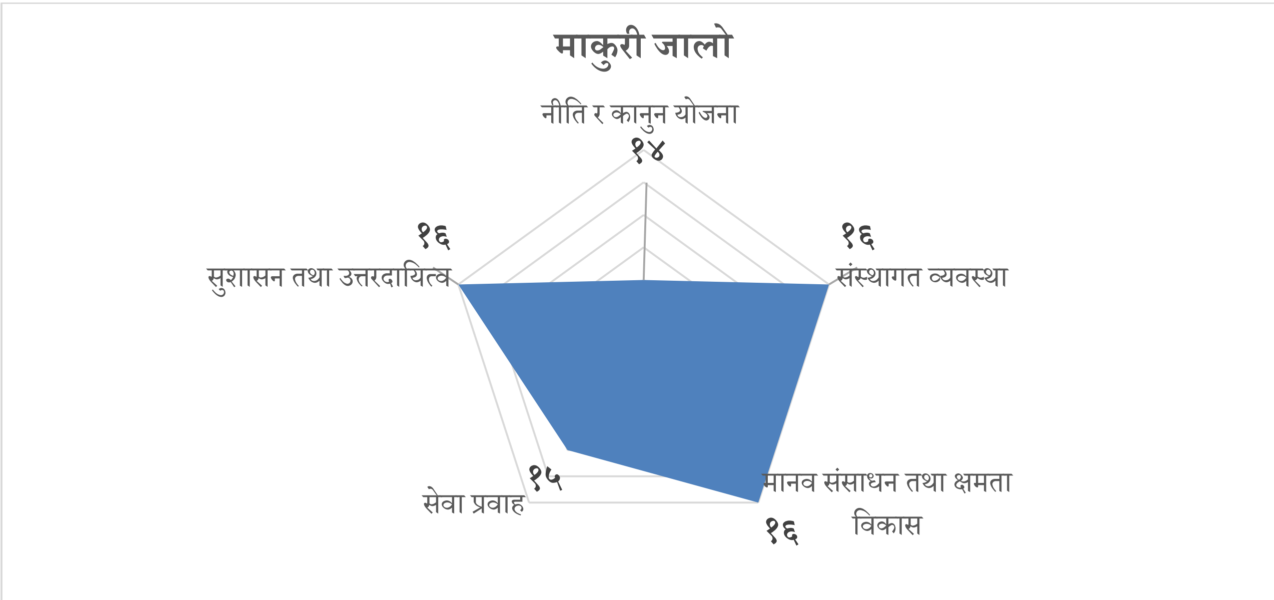

३.९ मुख्य सूचक नतिजाको बार डायग्राम

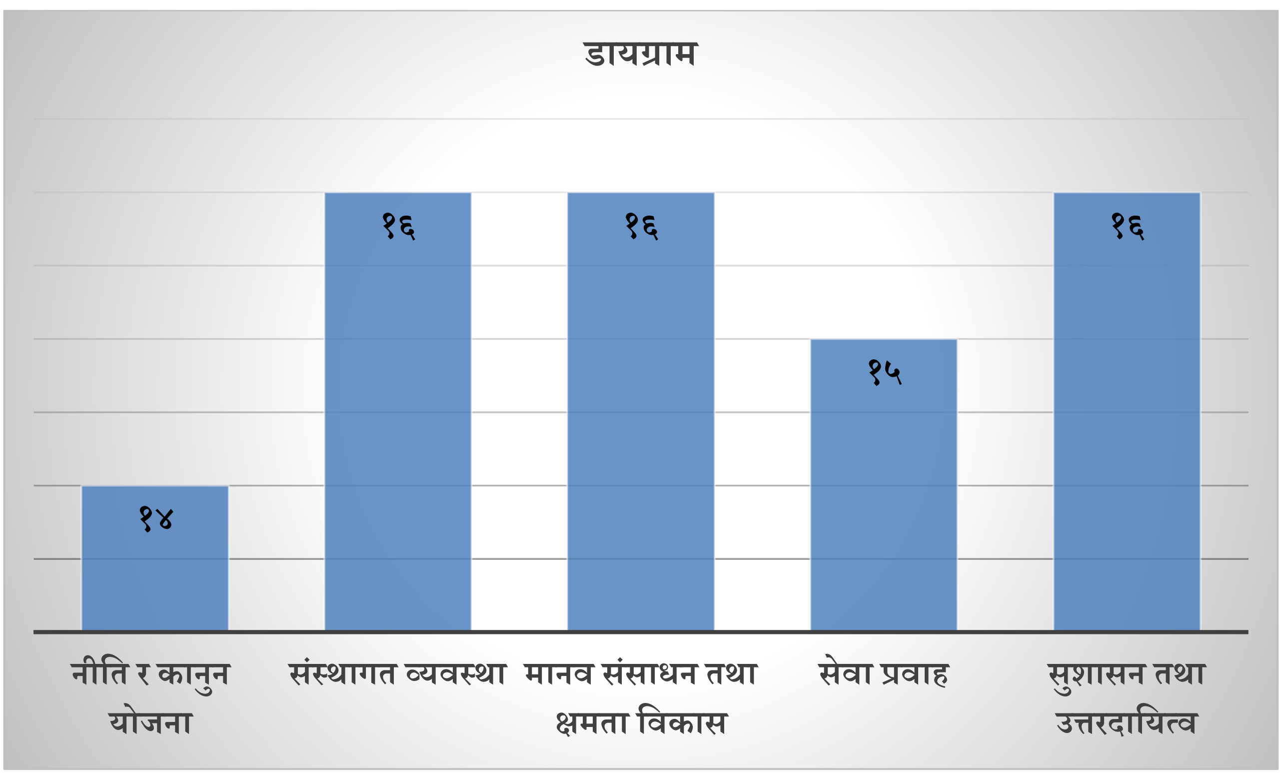

३.१० मुल सुचकको प्राप्तांक प्रतिशत

क्रं सं	मुल सुचकहरु	पुर्णाङ्क	कुल प्राप्ताङ्क	प्रतिशत	नतिजा
१	नीति र कानुन योजना	२०	१४	७०	उत्तम
२	संस्थागत व्यवस्था	२०	१६	८०	सर्वत्तम
३	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	२०	१६	८०	सर्वत्तम
४	सेवा प्रवाह	२०	१५	७५	उत्तम
५	सुशासन तथा उत्तरदायित्त्व	२०	१६	८०	सर्वत्तम
जम्मा		**१००**	**७७**		

३.११ लैससास परीक्षणबाट प्राप्ताङ्क उपसूचकहरुको प्रस्तुतीकरण

क्रं. सं	उपसूचक	आ . व ०८०।०८१	
		कुल अंक	प्राप्तांक
नीति र कानुन योजना		**२०**	**१४**
१	नीति र कानुनमा समावेशीता तथा सहभागिता	८	४
२	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	८	७
३	बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	४	३
संस्थागत व्यवस्था		**२०**	**१६**
४	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व	४	३ . ५
५	समावेशी कार्यप्रणाली	४	३ . ५
६	समिति उपसमित र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व	४	३ . ५
७	वित्त व्यवस्थापन	४	२ . ५
८	तथ्यांक संकलन तथा व्यवस्थापन	४	३
मानव संसाधन तथा क्षमता विकास		**२०**	**१६**
९	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	८	६ . ५

क्र. सं	उपसूचक	आ . व ०८०।०८१	
		कुल अंक	प्राप्तांक
१०	औपचारीक मूल्य मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना	४	३
११	कानुनी साक्षरता	४	४
१२	विपद् व्यवस्थापनमा समावेशिता	४	२ . ५
सेवा प्रवाह		**२०**	**१५**
१३	पूर्वाधार विकास	४	३
१४	प्रजनन स्वास्थ्य	४	३
१५	शिक्षा कार्यक्रम	४	४
१६	खानेपानी तथा सरसफाई	४	२ . ५
१७	स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापन	४	२ . ५
सुशासन तथा उत्तरदायित्त्व		**२०**	**१६**
१८	सुशासन	४	३
१९	उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता	४	४
२०	सुचना तथा संचार	४	३
२१	अनुगमन तथा मूल्यांकन	४	३
२२	समन्वय र सम्बन्ध विस्तार	४	३
कुल जम्मा		**१००**	**७७**

उप सुचक क्षेत्रको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका क्षेत्रमा विपद् व्यवस्थापनमा समावेशिता, खानेपानी तथा सरसफाई, स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार व्यवस्थापनमा २.५ अंक मात्र प्रप्त गरेहको छ तसर्थ यस विषयमा यस नगरपालिकाले अत्यन्त संम्वेदनशील भई कार्य सञ्चालन गर्न आवश्यक छ । तुलतात्मक रुपमा धैरै उप सूचकहरुमा राम्रो देखिएको र आगामी दिनमा सत प्रतिशत नतिजा ल्याउनको लागि यो कमजोर अवस्थामा रहेको बिषयहरुलाई बिशेष प्राथमिकतामा राखेर कार्य योजना तयार गर्नु गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.१२ उपसूचकगत रुपमा नतिजा माकुरी जालो प्रस्तुतीकरण

३.१३ उपसूचकगत रुपमा नतिजा डायग्राम प्रस्तुतीकरण

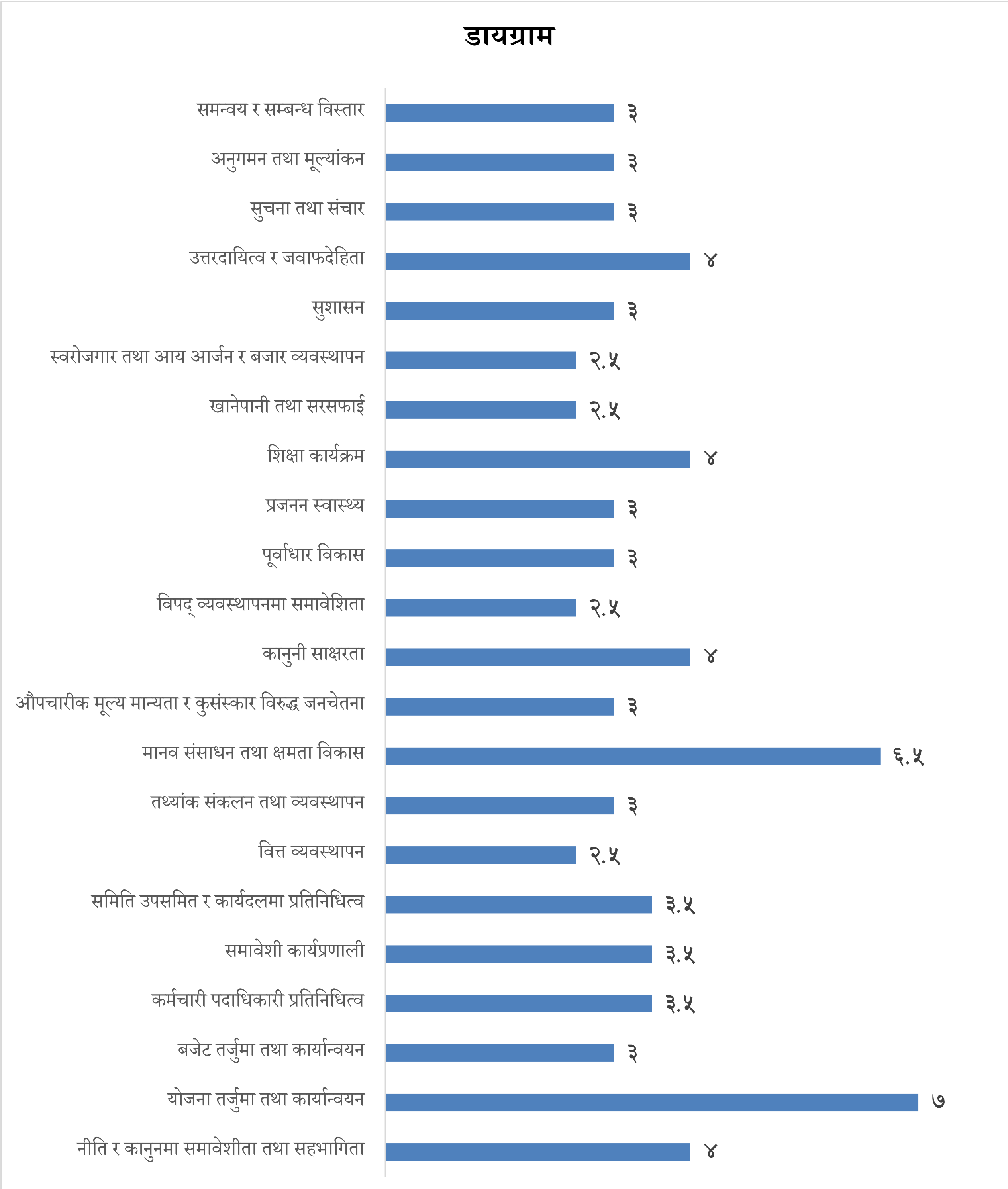

३.१४ प्रत्येक सुचकको प्राप्ताङ्क विवरण

टोखा नगरपालिकाले गरेको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण अन्तर्गत १०० वटा सुचक भित्र रहेर परीक्षण गरिएको थियो । जस्को विस्तृत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क	क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क	क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क
१	१.१.१.	०.५	३५	२.४.३.	०	६९	४.३.१.	१
२	१.१.२.	०.५	३६	२.४.४.	०.५	७०	४.३.२.	१
३	१.१.३.	१	३७	२.५.१.	०.५	७१	४.३.३.	१
४	१.१.४.	०.५	३८	२.५.२.	०.५	७२	४.३.४.	१
५	१.१.५.	०.५	३९	२.५.३.	१	७३	४.४.१.	१
६	१.१.६.	१	४०	२.५.४.	१	७४	४.४.२.	०.५
७	१.१.७.	०.५	४१	३.१.१.	०	७५	४.४.३.	१
८	१.१.८.	०	४२	३.१.२.	१	७६	४.४.४.	०
९	१.२.१.	१	४३	३.१.३.	१	७७	४.५.१.	१
१०	१.२.२.	०.५	४४	३.१.४.	१	७८	४.५.२.	१
११	१.२.३.	१	४५	३.१.५.	१	७९	४.५.३.	०.५
१२	१.२.४.	१	४६	३.१.६.	०	८०	४.५.४.	०
१३	१.२.५.	०.५	४७	३.१.७.	१	८१	५.१.१.	१
१४	१.२.६.	०.५	४८	३.१.८.	०.५	८२	५.१.२.	१
१५	१.२.७.	१	४९	३.२.१.	१	८३	५.१.३.	०.५
१६	१.२.८.	१	५०	३.२.२.	०.५	८४	५.१.४.	०.५
१७	१.३.१.	१	५१	३.२.३.	०.५	८५	५.२.१.	१
१८	१.३.२.	१	५२	३.२.४.	१	८६	५.२.२.	१
१९	१.३.३.	१	५३	३.३.१.	१	८७	५.२.३.	१
२०	१.३.४.	०	५४	३.३.२.	१	८८	५.२.४.	०.५
२१	२.१.१.	१	५५	३.३.३.	१	८९	५.३.१.	१
२२	२.१.२.	१	५६	३.३.४.	१	९०	५.३.२.	०.५
२३	२.१.३.	०.५	५७	३.४.१.	०.५	९१	५.३.३.	०.५

क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क	क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क	क्र सं	सुचक नं	प्राप्ताङ्क
२४	२.१.४.	१	५८	३.४.२.	०	९२	५.३.४.	१
२५	२.२.१.	१	५९	३.४.३.	१	९३	५.४.१.	१
२६	२.२.२.	०.५	६०	३.४.४.	१	९४	५.४.२.	०.५
२७	२.२.३.	१	६१	४.१.१.	१	९५	५.४.३.	०.५
२८	२.२.४.	१	६२	४.१.२.	१	९६	५.४.४.	१
२९	२.३.१.	१	६३	४.१.३.	०.५	९७	५.५.१.	१
३०	२.३.२.	१	६४	४.१.४.	०.५	९८	५.५.२.	१
३१	२.३.३.	१	६५	४.२.१.	०.५	९९	५.५.३.	१
३२	२.३.४.	०.५	६६	४.२.२.	०.५	१००	५.५.४.	०
३३	२.४.१.	१	६७	४.२.३.	१	**जम्मा प्राप्ताङ्क**		**७७**
३४	२.४.२.	१	६८	४.२.४.	१			

३.१५ मुल सुचकको प्राप्तांक विवरण

क्रं सं	सूचकहरुको विवरण	० अंक प्राप्त सूचक संङ्ख्या	०.५ अंक प्राप्त सूचक संङ्ख्या	१.० अंक प्राप्त सूचक संङ्ख्या	पुर्णाकं
१	नीति र कानुन योजना	२	८	१०	२०
२	संस्थागत व्यवस्था	१	६	१३	२०
३	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	३	४	१३	२०
४	सेवा प्रवाह	२	६	१२	२०
५	सुशासन तथा उत्तरदायित्व	१	७	१२	२०
कुल जम्मा		**९**	**३१**	**६०**	**१००**

३.१६ लैससास परीक्षणबाट प्राप्त सबल, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर र चुनौतीहरु

टोखा नगरपालिकाको लैससास कार्यान्वयनको अवस्थालाई निर्देशिकाले तोकेका २२ वटा सूचकहरु र यस अन्तर्गतका १०० वटा उपसूचकहरुमा आधारित रहि परीक्षण गरिएको थियो । नगरपालिकामा लैससास कार्यान्वयनमा भएका पहललाई कार्यहरु र प्रमाणहरुको आधारमा तीन किसिमको अवस्थामा विभाजन गरिएको थियो । राम्रो अवस्था भएमा सबल आंशिक कार्य भएको भएमा आंशिक र कमजोर रहेको सूचक उपसूचकहरुमा नीतिगत र कार्यगत सुधारका कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी नगरपालिकाको काँधमा रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकाको लैससास परीक्षणको विषय क्षेत्रहरुका सूचक तथा उपसूचकहरुको अवस्था र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.१६.१ नीति तथा योजना

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
✓ नगरपालिकाबाट स्वीकृत भएका कानुन रणनीतिहरु वेवसाइटमा राख्नु । ✓ महिला तथा सामाजिकरुपमा बञ्चितिमा परेको समुदायसंगको छलफलबाट प्राप्त सुझावका आधारमा लैससास नीति तर्जुमा गरिनु । ✓ अपांगता मैत्री, वालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, दलित वा जोखिममा परेको र अन्य समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणका लागि कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु र वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समावेश हुनु ।	✓ नगरपालिकाले तर्जुमा गर्ने कानुन,नीति,बजेट र रणानीति तयार गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको दृष्टिले सहभागिता न्युन हुने गरेको । ✓ दिगो विकासका लक्ष्य स्थानीयकरण गर्ने कार्यविधि तयार गर्नुपर्ने आवश्यकता । ✓ बजेट तथा कार्यक्रममा लक्षित समुहहरुका लागि निश्चित प्रतिशत बजेट नहुनु ✓ कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुका लागि क्षमता विकास योजना निर्माण गर्नुपर्ने ।	✓ विभिन्न जातजाति तथा समुदाय विच रहेको विविधता माझ सामाजिक समावेशीकरणका लागि उपयुक्त समय रहेको । ✓ निर्माण भएका नीति तथा कानुनहरुको व्यवहारिक पक्षको अध्ययन तथा विश्लेषण लैससासको चस्माले गर्न सकिने अवस्था ✓ लैससासको दृष्टिकोणले उपयुक्त योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अन्य संघ संस्थाहरुसँग सहकार्य गर्न सकिने । ✓ लैससासको दृष्टिकोणले उपयुक्त अपुग अन्य नीति तथा कानुन नगरपालिका आफैले बनाउन सक्ने ।	✓ समुदाय स्तरबाट योजनाहरुको माग अत्यधिक भई आउने । ✓ लैससासको दृष्टिकोणले मात्र योजना तर्जुमा गर्न कठिनाइ रहेको ।

३.१६.२ संस्थागत व्यवस्था

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
✓ न्यायिक समिति गठन भइ क्रियाशिल रहेको वडा तहमा मेलमिलाप केन्द समेत गठन भएको। ✓ न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्रमा विवादहरु दर्ता भइ समाधानका लागि पहल हुनु। ✓ महिला तथा बालबालिका शाखाको स्थापना र लैससास सम्पर्क ब्यक्ति तोकिएको ✓ महिलाहरुको क्षमता विकासका लागि महिला कोष स्थापना हुनु। ✓ लक्षित सुमुहका महिलाहरुको विकास सशक्तिकरणका लागि वाषियक रुपमा बजेट विनियोजना हुने गरेको । ✓ कर्मचारी पदपूर्तिको निर्णय गर्दा कर्मचारीहरुको समावेशी समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुने गरेको। ✓ कर्मचारी तथा पदाधिकारी महिलाहरुको समान रुपमा ५०।५० प्रतिशतको प्रतिनिधित्व रहेको।	✓ बजेट सीमा निर्धारण गर्दा कुल बजेटको निश्चित प्रतिशत महिला बालबालिका तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुहका लागि बजेट विनियोजना गर्नुपर्ने। ✓ नगरपालिका अन्तर्गत गठन भएका समिति र उपसमितिमा लैङ्गिक तथा सामाजिक रुपमा वहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहको प्रतिनिधित्व थप बढाउनु पर्ने। ✓ महिला र पुरुषमा श्रमको ज्यालामा समानता भए पनि सो सम्बन्धी कार्यविध निर्माण गर्नुपर्ने। ✓ लैङ्गिक डेस्कको विकास र आवश्यकक आवश्यक बजेट विनियोजना गर्नुपर्ने। ✓ सूचना तथ्यांक संकलन गर्दा बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरि छुट्टै नक्साङ्कन गर्नु पर्ने। ✓ लैससासको संस्थागत विकासका लागि योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन समितिमा महिला बालबालिका तथा अन्य सबै लक्षित समुदायको सकृय सहभागीत गराउनु पर्ने।	✓ महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा मार्फत लैससास विकासको कार्ययोजना बनाउन सकिने। ✓ लैससासको आधारमा रहेर दातृनिकायहरुसँग समन्वय गरि कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिने।	नगरपालिकाको संस्थागत क्षमतासँग सम्बन्धीत स्वमुल्यांकन स्थानीय आर्थिक विकास मुल्यांकन लगायतका परीक्षणहरु अनुरुप नगरपालिकाको काम कार्वाहीलाई कानून सम्मत नतिजामुखि बनाउन।

३.१६.३ मानव संशासन तथा क्षमता विकास

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
✓ नगरपालिकाको नगर विकास योजना निर्माण भई लैससास समेत समावेश भएको । लैङ्गिक तथा सामाजिक रुपमा वहिस्करणमा परेका व्यक्तिलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिएको । ✓ महिला, जनजाति तथा दलित महिलालाई लक्षित गरेर विनियोजना गरेको कार्यक्रम तथा बजेट सार्वजनिक हुने गरेको । ✓ महिला तथा लक्षित समुहका पदाधिकारीहरुका लागि क्षमता अभिबृद्धिका तालिमहरु संञ्चालन भएका । ✓ महिला बिरुद्ध हुने सबै खाले हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका । ✓ जातिगत छुवाछुद बालविवाह बहु विवाह आदी जस्ता कुरीति हटाउने कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका । ✓ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी तालिम संचालन भएका । ✓ लोक सेवा आयोग पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन भएको । ✓ महिलाहरुका लागि कानूनी साक्षरता सम्बन्धी अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन भएका ।	✓ दिगो विकासका लक्ष्य स्थानीयकरण निर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता । ✓ लैङ्गिक हिंसारहित नगरपालिका घोषणा गर्नुपर्ने । ✓ महिला विकासका लागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रकका प्रतिवद्धताहरु बारे कर्मचारी जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमुखिकरण संचालन गर्नुपर्ने । ✓ महिला तथा पुरुष खन्डिकृत तथ्यांकहरु संकलन र अध्यावधिक नभएको र सूचना तथा अभिलेख केन्द्रको स्थापना नभएको । ✓ मानव संसाधन विकास केन्द्र वा शाखा वा इकाइको स्थापना गर्नु पर्ने । ✓ नगरपालिकाले विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी मापदण्ड रणनीति कार्यविधि निर्माण गर्दा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने । ✓ आपतकालीन कार्य सञ्चालन तथा राहत वितरणमा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने ।	नगरपालिकाका कर्मचारी तथा पदाधिकारि लैससासको संवेदनशीलता प्रति सचेत रहेको हुँदा लैससासको विकासका लागि आवस्यक नीति तथा कानुन बनाउन सकिने ।	कर्मचारीहरुको सरुवा तथा बढुवा ।

३.१६.४ सेवा प्रवाह

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
✓ सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरुका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुर्याउन घुम्ति शिविर सञ्चालन हुनु । ✓ नगरपालिकामा सेवाग्राहीलाई बिश्राम स्थल, शौचालय र खानेपानीको प्रवन्ध हुनु । ✓ महिला कर्मचारी र महिला सेवाग्राहीमा महिला हिंसा विरुद्दको शुन्य सहनशिलताको बारेमा सचेतना अभिबृद्धि भएको । ✓ नगरपालिकाले महिला हिंसा बिरुद्धको १६ दिने अभियान प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्ने गरेको । ✓ नगरपालिकामा अधिकृत स्तर देखि वडा सचिव र सहायक पदमा महिला कर्मचारीको बाहुल्यता । ✓ हरेक वडामा नागरिक बडापत्रको व्यवस्था र कार्यान्वयन । ✓ निर्माणाधिन भौतिक संरचनाहरु अपाङ्ग,बाल र महिलामैत्री बन्दै गरेका । ✓ शिक्षण पेशामा कार्यरत करिब ६० प्रतिशत बढी महिला कर्मचारी रहेको । ✓ विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरुसँग समन्वय र सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन गरेको ।	✓ मानव संसाधन तथा विकास इकाईको स्थापना र सक्रिय रुपमा अगाडि बढन आवश्यक । ✓ लैंङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण कार्यक्रमलाई कार्यान्वियन गर्न यथेष्ट श्रोत बढाउनु पर्ने । ✓ नगरपालिकाले नियमित रुपमा लैससास विषयमा साझा चासो भएका राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरुसंग समन्वय विस्तार गरी वैठक तथा विचारको आदान प्रदान गर्न आवश्यक । ✓ लैससास मूलप्रवाहिकरणका लागि नगरपालिकाका अल्पकालिन र दीर्घकालिन योजनाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक । ✓ नगरपालिकाले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई लक्षित गरि कार्यवोझ घटाउन आधुनिक उर्जा वैकल्पिक उर्जा सुधारिएको चुल्हो आदिको प्रयोग गर्न कार्यक्रम तथा परियोजना सञ्चालन गर्नुपर्ने । ✓ नगरपालिकाले स्वरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरुका लागि सिप तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु बढाउदै लानु पर्ने ।	✓ सबै गर्भवति महिलाहरुलाई अझ सुरक्षित तथा व्यवस्थित सेवा प्रदान गर्न सकिने । ✓ विद्यालयहरुमा आकर्षक शैक्षिक तथा अन्य कार्यक्रम सञ्चालन गरि विद्यार्थिहरुको आकर्षण बढाउन सकिने । ✓ स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई लैससासको दृष्टिकोणले विशिष्टकृत गर्न सकिने ।	✓ कर्मचारीहरुलाई कामको दबाव । ✓ सेवाग्राहिहरुको असिमित अपेक्षा ।

३.१६.५ सुशासन तथा उत्तरदायित्व

सबल पक्षहरु	सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरु	अवसरहरु	चुनौतीहरु
✓ भौतिक पूर्वाधार निर्माणका योजनाहरुमा सार्वजनिक लेखा परीक्षणलाई अनिवार्य गर्नु । ✓ नगरपालिकाको वेवसाईड मार्फत विभिन्न महत्वपूर्ण सूचनाहरु बार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट, आय–व्यय, आवधिक तथा रणनीतिक योजनाहरु, पञ्जीकरणको तथ्यांक, सामाजिक सुरक्षा भत्ताको विवरण तथा अन्य नियमित सूचनाहरु सार्वजनिकीकरण हुनु । ✓ नगरपालिका लगायत ११ वटै वडामा नागरिक वडापत्रको व्यवस्था हुनु । ✓ नगरपालिकामा Digital Notice Board बाट सूचना प्रवाह हुनु । ✓ कार्यक्रम तथा परियोजनाबाट सम्बन्धीत समुदायले लाभ लिएको । ✓ नगरपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारले तय गरेका कानून तथा कार्यन्वयनमा सहकार्य, समन्वय र सहजीकरण गरेको । ✓ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विभिन्न निकायहरुबीच कार्यगत छलफल छलफल हुने गरेको ।	✓ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका बारेमा मातहतका सकै निकायहरुमा अझै अभिमुखिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने । ✓ संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परिषदबाट पारित प्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्य योजनामा बजेट विनियोजना गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने । ✓ सार्वजनिक सुनुवाईमा बहिर्गमन अभिमत सर्बेक्षण (Exit Poll Survey) र नागरिक प्रतिवेदन पत्र (Citizen Report Card) को प्रयोग हुनुपर्ने । ✓ लैससासका राम्रा अभ्यासहरु, घटना अध्ययनको प्रकाशन गरी नगरपालिकाका समितिहरुमा छलफल गर्ने, अन्य स्थानीय तह, नागरिक समाज तथा प्रदेश र संघ सम्वन्धित निकायहरुसंग आदान प्रदान गर्नु पर्ने ।	नेपालको संविधानको व्यवस्था एवम् अन्य प्रचलित नीतिगत व्यवस्था र कानून बमोजिम महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक, अपांग, दलित, आदिबासी जनजाति, द्धन्द पिडित तथा विपन्न वर्गका लागि सामाजिक न्याय तथा समानताका लागि विशेष व्यवस्था गरेको छ । लैङ्गिक हिंसा, बाल विवाह तथा बहुविवाहका घटनामा कमी हुँदै गएको छ । लक्षित वर्गका लागि रोजगारी सीप विकास र सहभागिताका विशेष अवसर सृजना हुने कार्यक्रम प्राथमिकतामा पर्ने गरेका ।	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि नीतिगत तथा व्यवहारीक तहबाट प्रयत्नहरु भए पनि आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी रहनु ।

३.१७ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षणका मुख्य उपलब्धीहरु

- सहभागीतामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई वेवसाइट र सूचना पार्टी मार्फत सार्वजनिक गर्दै आएको पाईयो।
- सङ्घीय सरकार प्रदेश सरकार अन्तर स्थानीय तहको अग्रसरतामा पनि लैससास आयोजनाहरु कार्यान्वयन भई रहेका पाइयो।
- नगरपालिकाको लैससास नीति तर्जुमाका लागि विभिन्न बर्ग, क्षेत्र, जातजाती, समुहसंग छलफल भइ लैससास रणनीति तयार पारेको देखिन्छ ।
- लैङ्गिक विश्लेषणमा आधारित नगरपालिकाले आवधिक योजना तर्जुमा र वार्षिक योजना तर्जुमा गरी विभिन्न विकास निर्माण एवं चेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आइरहेको देखिन्छ ।
- बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सबै प्रकारका लिङ्ग र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता भइ योजना तर्जुमा हुने गरेको देखिन्छ ।
- एकल महिलाका लागि बजेट तय भइ कार्यान्वयन भएको देखिन्छ ।
- अधिकांश उपभोक्ता समितिमा ३३ प्रतिशत भन्दा बढी महिलाको सहभागिता रहेको र अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षमध्ये कम्तीमा एकजना महिला सदस्य रहेको पाइएको छ ।
- टोखा नगरपालिकाले मेलमिलाप कर्ताहरुका लागि ४८ घण्टे आधारभूत तालिम सञ्चालन गरेको पाईयो ।
- न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्रमा दर्ता भएका र समाधान भएका विवादहरुको स्पष्ट अभिलेख राखेको पाईयो ।
- स्थानीय तहमा लैससास फोकल पर्सनको व्यवस्था हुनुपर्ने कानूनी प्रावधान अनुसार महिला तथा बालबालिका शाखामा कार्यरत कर्मचारीलाई लैससास फोकल पर्सन तोकेको छ ।
- नगरपालिकाले टोल विकास संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरु वा समितिहरु जस्तैः महिला समुह, आमा समुह, वाल क्लब, संचार समुह, कृषि समुह दर्ता र सूचीकृत गरी सक्रियरुपमा सञ्चालनमा ल्याएको पाइएको छ ।
- स्वरोजगारी सृजना गर्न सक्ने क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखेर कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सुरु गरेको पाईयो ।
- महिला हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान कार्यक्रम सञ्चालन भएको पाईयो ।
- समाजमा विद्यमान जातीय विभेद र छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक कुरीति हटाउनका लागि गरिएका कार्यक्रमहरुले हिंसा न्यूनीकरण भएको पाईयो ।
- सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी एवं सबैको पहुँच अभिबृद्धि गर्न नगरपालिकाले पहल गरेको देखिन्छ ।
- नगरपालिका र वडा कार्यालयहरुमा बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, महिला र अपांगमैत्री भौतिक संरचना अपर्याप्त भएको र स्थानीय तहले सेवाग्राहीहरु प्रतिक्षारत रहँदा बस्ने ठाऊँको उचित व्यवस्थापन जस्तै पिउने पानी, महिला र पुरुष शौचालय, प्रतिक्षालय आदिको सिमित व्यवस्थापन गरेको पाइएको छ ।
- यस नगरपालिकाको सबै वडा कार्यालयहर पक्की सडक सञ्जालमा जोडिएका छ ।

- वाल बिवाह, बहु विबाह, महिला हिंसा तथा अन्य घरेलु हिंसा न्युनिकरण सम्बन्धी चेतनामुलक कार्यक्रम नियमित रुपमा गरेको पाईएको छ ।
- सबै वडाहरुमा मेलमिलाप केन्द्र स्थापना भई क्रियाशील रहेको ।
- कानुन अनुसारका विभिन्न कोषहरुको कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयन भएको ।
- न्यायीक समितिको अगुवाईमा कानुनी सचेतनाका कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको ।
- बाल श्रम नियन्त्रणका लागि अभिमुखीकरण कार्यक्रम संचालन
- शाखाले विभिन्न गैरसरकारी संस्थाहरुसँग समन्वय र सहकार्यमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गरेको ।
- लक्षित वर्गको मागलाई विभिन्न संघ संस्थासँगको समन्वयमा समस्याहरुको सम्बोधन हुने गरेको ।

३.१८ लैससास विकास कार्ययोजना

टोखानगरपालिको लैससासदृष्टिकोणबाट कमजोर पक्ष पहिचान गरीएका मुख्य सुचक तथा उपसुचकहरुको कार्ययोजना

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
क. नीति, कानून र योजना								
१ .१.१.स्थानीय तहको नीति तथा कानूनको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यदिशामा लैससासका दृष्टिले सम्पादन गर्ने गरी कार्यटोली निर्माण, पूर्व दस्तावेजको समीक्षा गर्दा लैससासदृष्टिकोणले भएको, मस्यौदाको बिषयवस्तु र शब्द चयन समावेशी र सहभागितामूलक हुने गरे \नगरेको ।	०.५	नगरपालिकाले कानूनको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यदिशामा लैससासको दृष्टिले सम्पादन गर्ने गरी कार्यटोली निर्माण गर्ने	कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभाकार्यपालिका /	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
१.१.२ स्थानीय तहको नीति र योजनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास (स्थानीय कानुन, नीति, आवधिक र बार्षिक योजनामा भएका नीतिहरू)	०.५	नगरपालिकाले नीति र योजनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास (स्थानीय कानुन, नीति,	बिधायन समिति/कर्मचारी प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
सम्वन्धी विषयहरु समावेश भए/नभएको		आवधिक र बार्षिक योजनामा भएका नीतिहरू) सम्वन्धी विषयहरु समावेश गर्ने						
१.१.४ स्थानीय सरकारको महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिक परीक्षण तथा सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धी अलग्गै नीतिहरु छन । छैनन्? (स्थानीय ऐन, कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकामा खास व्यवस्था गरिएको वा नगरिएको)	०.५	नगरपालिकाले महिला र पुरुषको सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिक परीक्षण तथा सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धी अलग्गै नीतिहरु निर्माण गर्ने।	बिधायन समिति/कर्मचारी प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
१.१.५. स्थानीय तहले कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला, किशोरी, बालिकाहरु तथा लक्षित वर्ग लगायतमा	०.५	नपाले कार्यान्वयनमा ल्याउने ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला, किशोरी, बालिकाहरु तथा	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा /कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरु अन्त्य गर्ने प्रावधान राखिएको वा नराखिएको।		लक्षित वर्ग लगायतमा हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरु अन्त्य गर्ने प्रावधान राख्ने।						
१.१.७. महिला र पुरूषमा श्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान रहे। नरहेको	०.५	श्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान कार्यविधि निर्माण	आर्थिक प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर	पर्ने	नपर्ने
१.१.८. स्थानीय तहको नीतिमा रैथाने र आप्रवासी कामदार तथा श्रमजीवी उपर हुने विभेद रोक्ने प्रावधान रहे। नरहेको	०	रैथाने र आप्रवासी कामदार तथा श्रमजीवी उपर हुने विभेद रोक्ने प्रावधा	योजना शाखा, प्रशासन शाखा र लेखा शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर	पर्ने	नपर्ने
१.२.२. नगरपालिकाको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले बजेट सीमा निर्धारण गर्दा महिला,	०.५	बजेट सीमा निर्धारण समितिले बजेट सीमा निर्धारण गर्दा महिला, बालबालिका तथा सबै	आर्थिक प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर	पर्ने	नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
बालबालिका तथा सबै लक्षित समूहको अवस्था विश्लेषणको आधारमा सो समूहलाइ प्रत्यक्ष्य फाइदा पुग्ने गरी कूल पूँजीगत बजेटको निश्चित प्रतिशत छुट्याउने गरे / नगरेको।		लक्षित समूहको अवस्था विश्लेषणको आधारमा सो समूहलाइ प्रत्यक्ष्य फाइदा पुग्ने गरी कूल बजेट छुट्टयाउनु पर्ने						
१.२.५. योजना तर्जुमा गर्दा महिला र पुरुष एवं लक्षित समुहको छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषणको आधारमा आवश्यकता पहिचान गरी सो अनुसारको कार्यक्रम तय गर्ने गरिए/नगरिएको।	०.५	योजना तर्जुमा गर्दा महिला र पुरुष एवं लक्षित समुहको छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषणको आधारमा आवश्यकता पहिचान गर्ने।	वडा समिति र वडा सचिव	वडा कार्यालय /कार्यपालिका	वडा समिति र वडा सचिव	हरेक वर्ष		नपर्ने
१.२.६. स्थानीय सरकारले दीगो विकासका लक्ष्यहरू विशेष गरेर लक्ष्य ५ लैङ्गिक समानता प्राप्त गर्ने विषयलाई स्थानीयकरण गरी सो	०.५	दीगो विकासका लक्ष्यहरू स्थानीयकरण सम्बन्धी योजना निर्माण।	योजना शाखा, प्रशासन शाखा .	नगरकार्यपालिकाको कार्यालय	नगरपालका र सबै वडा कार्यालयहरु	हरेक ३ वर्षमा		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
अनुसारको बजेट विनियोजनाहुने गरे । नगरेको								
१.३.४. स्थानीय सरकारको बजेट तथा कार्यक्रममा लक्षित समूहहरूको लागि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजना गरी उनीहरूको हितका कार्यक्रममा समयैमाखर्च गरिए । नगरिएको ? (बजेट तथाकार्यकमबीच भिडान)	०	निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजना गरी उनीहरूको हितका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
ख. संस्थागत व्यवस्था								
२.१.३ स्थानीय सरकारले महिला तथा बिशेष समुदायलाई बिशेष सेवा प्रदान गर्दा सम्वन्धित समुदायको भाषा, संस्कृति र रहन सहन बुझेको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश गरेको कार्यटोली वा शाखा मार्फत दिने गरेको । नगरेको ?	०.५	समुदायलाई बिशेष सेवा प्रदान गर्न सम्वन्धित समुदायको भाषा, संस्कृति र रहन सहन बुझेको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश	प्रशासन तथा महिला विकास शाखा	कार्यपालिका	नगरपालिका	नियमित	पर्ने	

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
२.३.३ स्थानीय तहमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन र समीक्षा सम्वन्धी कार्यमा स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायकोहितहुने गरी विश्लेषण सहित नीतिगत र कार्यगत सुझाव दिने गरे नगरेको ?	०.५	नगरपालिकाले कार्यक्रमहरूको अनुगमन र समीक्षा सम्वन्धी कार्यमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको हितहुने गरी विश्लेषण समिति उपसमिति गठन गर्ने	बिधायन समिति/कर्मचारी प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
२.४.४ स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायकोहितहुने गरी दिइएका नीतिगत र कार्यगत सुझावहरुको कार्यान्वयन हुने गरे नगरेको ?	०.५	समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको हितहुने गरी दिइएका नीतिगत र कार्यगत सुझावहरुको कार्यान्वयन गर्ने	बिधायन समिति/कर्मचारी प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
२.४.३. स्थानीय तहमा लैङ्गिक डेस्कको स्थापना र संचालनको लागि आवश्यक जन शक्ति लगायत अन्य स्रोत साधनकोलागि वजेटको व्यवस्था भए/नभएको र सो अनुसार कार्य भए/नभएको।	०	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा सहित अलग्गै लैङ्गिक डेस्कको स्थापना र संचालनको लागि आवश्यक जन शक्ति व्यवस्थापल गर्ने।	कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र		नपर्ने
२.५.१ के स्थानीयसरकारले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत खण्डिकृत सूचना।तथ्याँक संकलनतथा अध्यावधिकगर्ने गरेको छ ? (लिङ्ग, उमेर, जात, र आर्थिक स्थिति आदि) (गाऊं।नगर प्रोफाईल)	०.५	खण्डिकृत सूचना तथ्याँक संकलन तथा अध्यावधिक छ	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	नगरपालिका तथा वडा कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
२.५.२ स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना।तथ्याँक संकलन गर्दा बेरोजगार तथा	०.५	नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रका समुदाय स्तरका आधारभूत सूचना तथा तथ्याँक संकलन गर्दा	आर्थिक प्रशासन शाखा/ कर्मचारी प्रशासन शाखा/ योजना शाखा/	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
गरिबको पहिचान गरी छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन गर्ने गर। नगरेको (गाऊं।नगरप्रोफाईल)		बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरी छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन गर्ने।	सुचना तथा प्रविधि शाखा/स्वरोगार शाखा					
ग. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास								
३.१.१. लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास कार्ययोजना तयार गरे नगरेको र छुट्टैशिर्षकमा बजेट विनियोजना भए। नभएको र यस्तो रकम खर्च गर्ने कार्यविधि स्वीकृत भइ कार्यान्वयनमा आए । नआएको ?	०	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास कार्ययोजना निर्माण	आर्थिक प्रशासन शाखा/ कर्मचारी प्रशासन शाखा/ योजना शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
३.१.६ के स्थानीय सरकारमा मानव संसाधन विकास केन्द्र वा शाखा वा इकाइको व्यवस्था छ ?	०	नगरपालिकाले मानव संसाधन विकास केन्द्र वा शाखा वा इकाइको गर्ने	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ योजना शाखा कर्मचारी प्रशासन शाखा			२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र		
३.१.८	०.५							

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
३.२.२ लैङ्गिक हिँसारहित गाऊ ।नगरपालिका घोषणा गरेको छ ? (घोषणा गरेको मिति) र महिला हिंसाविरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाएको छ ? (घटेका घटना संख्या र लिइएका निर्णय)	०.५	लैङ्गिक हिंसा निवारणका बारेमा कार्यक्रमहरु संचालन	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
३.२.३ लैङ्गिक हिँसारहित गाऊ ।नगरपालिका घोषणा गरेको छ ? (घोषणा गरेको मिति) र महिला हिंसाविरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाएको छ ? (घटेका घटना संख्या र लिइएका निर्णय)	०.५	लैङ्गिक हिँसा रहित नगरपालिका घोषणा	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
३.४.१. स्थानीय तहले विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति लगायत कार्यविधि तयारी गर्दा महिला तथा लक्षित वर्ग वा समुदायसँग परामर्श गरे/	०.५	मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति लगायत कार्यविधि तयारी गर्दा महिला तथा लक्षित वर्ग वा समुदायसँग परामर्श गर्ने	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ योजना शाखा कर्मचारी प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
नगरेको र यस्ता दस्तावेजमा उक्त वर्ग र समुदायलाई लक्षित गरी विशेष राहत र महिला पुरुषलाई अलग अलग संरक्षणको प्रावधान राखे/नराखेको।								
३.४.२ स्थानीयस्तरको विपद सम्वन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्दा लाभान्वित समूहमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको खण्डीकृत तथ्याङ्क राखी आपतकालीन कार्य सञ्चालन तथा राहत वितरण गर्ने गरे। नगरेको ?	०	विपद सम्वन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्दा प्रभावित महिला तथा लक्षित वर्ग सहभागी गराउने।	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
४.१.३. स्थानीय तहले १५०० वर्ग फिटभन्दा बढी प्लीन्थ क्षेत्रफल भएका निजी तथा सार्वजनिक भवन तथा संरचना	०.५	प्राविधिक शाखाका कर्मचारीहरुलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
निर्माण सम्वन्धी नक्सा स्वीकृत गर्दा महिला, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गतामैत्री तथा बालमैत्री दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्त हुने गरी संरचना निर्माण गर्ने प्रावधान सहित स्विकृति दिने गरे/गरेको तथा सो वमोजिम निर्माण कार्य हुने गरे/नगरेको।		समावेशीकरण सम्वन्धी विषयमा अभिमुखिकरण गराउने।						
४.१.४. स्थानीय तहले महिला लगायत लक्षित समुदायलाई लक्ष्य गरी परंपरागत तथा आधुनिक उर्जा (जलविद्युत लगायत विभिन्न बैकल्पिक उर्जा स्रोतबाट प्राप्त हुने उर्जा, सुधारिएको चुलो, आदि) को प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने आयोजनाहरू संचालन गरे/नगरेको।	०.५	प्राविधिक शाखाका कर्मचारीहरुलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्वन्धी विषयमा अभिमुखिकरण गराउने।	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
४.२.१. गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा नलगाउने गरी बार्षिक नीति र कार्यक्रममा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्वन्धी नीति र कार्यक्रम समावेश भए । नभएको ?	०.५	महिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा नलगाउने कार्यविधि निर्माण तथा कार्यवोझ घटाउने सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र	पर्ने	
४.२.२. स्थानीय तहको कार्यालय, अस्पाताल वा स्वास्थ्य चौकी र सम्भव भएका सार्वजनिक स्थलहरुमा कर्मचारी लगायत सेवाग्राहीलाइ लक्षित गरी अलग्गै स्तनपानकक्षको व्यवस्था गरे नगरेको र सो को कार्यन्वयन भए/नभएको ।	०.५	सबै वडा कार्यालयहरुमा कर्मचारी लगायत सेवाग्राहीलाइ लक्षित गरी अलग्गै स्तनपानकक्षको व्यवस्था गर्ने।	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र	पर्ने	
४.४.२. स्थानीय तहको कार्यालय, अस्पाताल वा स्वास्थ्य चौकी र सम्भव भएका	०.५	स्थानीय तहका सबै गाउँ, वस्ती तथा टोल टोलमा फोहर	वातावरण शाखा र महिला बाल बालिका तथा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
सार्वजनिकस्थलहरुमा बच्चा लाई स्तनपानका निमित्त अलग्गै कक्षर समयको व्यवस्था र सो को व्यवस्थापन गरिएको छ। छैन ?		व्यवस्थापन गर्न जनचेतनामुलक कार्यक्रम गर्ने।	ज्येष्ठ नागरिक शाखा					
४.४.४. स्थानीय तहका टोल, वस्तीहरूमा सफा पानीको सहज व्यवस्थाका लागि आकासेपानी संकलन र भण्डारण, परंपरागत इनार र कुवाको पुनर्जीविकरण र रिचार्जिङ जस्ता कार्यक्रम स्वीकृत भए/नभएको र ति कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा स्थानीय महिलाहरुको सक्रिय सहभागितामा हुने गरे/नगरेको	०	टोल, वस्तीहरूमा सफा पानीको सहज व्यवस्थाका लागि आकासेपानी संकलन र भण्डारणका लागि आवश्यक भौतिक संरचना निर्माण गर्नु पर्ने ।	योजना शाखा र पुर्वाधार शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर	पर्ने	
४.५.३ ग्रामीण महिला प्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, खाध प्रविधी, वन, स्वास्थ्य र	०	ग्रामीण महिला प्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, खाध	महिला बाल बालिका तथा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
पूर्वाधार लगायतका विषय सम्बन्धी प्राविधिक)र सामाजिक परिचालक तयार गर्ने नीति लिई सो अनुरूप कार्यक्रम संचालन गरे/नगरेको।		प्रविधी, वन, स्वास्थ्य र पूर्वाधार लगायतका विषय सम्बन्धी प्राविधिक)र सामाजिक परिचालक तयार गर्ने नीति निर्माण गर्ने।	ज्येष्ठ नागरिक शाखा					
५.१.३. महिला विकासकालागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्रवटा प्रतिवद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रमतय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरेको छ ? (कार्यकम संख्या र उपस्थिति)	०.५	महिला विकासकालागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्रवटा प्रतिवद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रम तय गर्ने	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
५.१.३.								
५.३.२. स्थानीय तहले स्थानीय सूचना सबैले बुझ्ने गरी स्थानीय भाषामा प्रवाह तथा प्रशारण गर्ने गरे/ नगरेको ।	०.५	स्थानीय सूचना सबैले बुझ्ने गरी स्थानीय भाषामा नपाको वेभसाइट मार्फत प्रवाह तथा प्रशारण गर्ने	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
५.३.३ के स्थानीयसरकारले स्थानीय रेडियो, एफ.एम. र छापा माध्यमद्वारा समावेशीकरण तथा लैंगिकसमानता सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने गरेको छ ?	०.५	समावेशीकरण तथा लैंगिकसमानता सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने।	सूचना तथा प्रविधिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
५.४.२ स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याए । नल्याएको ?	०.५	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत/ कर्मचारि प्रशासन शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने
५.४.२ के स्थानीय सरकारले संचालन गरेका कार्यकमको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्वन्धी कार्यक्रमको संचालनबाट सरोकारवालालाई पुगेको	०.५	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास सम्वन्धी कार्यक्रमको प्रभाव मूल्याकन गर्ने	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	निरन्तर		नपर्ने

मूल शिर्षक		अवस्था सुधारका लागि आवश्यक क्रियाकलाप	क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी			समयावधि	थप दायित्व पर्ने/ नपर्ने	
सुचक	प्राप्ताङ्क		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	नपर्ने
लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ?								
५.५.४. महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्बाट पारितप्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना, मानव अधिकारकार्ययोजना तथा छुवाछुत बिरूद्धको कार्ययोजनामा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भनिउल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजना तथा कार्यान्वयन गर्ने गरे। नगरेको ?	०	महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा परिषद्बाट पारितप्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना, मानव अधिकारकार्ययोजना तथा छुवाछुत बिरूद्धको कार्यान्वयन गर्ने।	महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखा	सभा/कार्यपालिका	नगरपालिका कार्यालय	२०८२।०८३ आषाढ मसान्त भित्र		नपर्ने

भाग – ४

४.१ निष्कर्ष

यस टोखा नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८०।०८१ को लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको क्रममा नगरपालिकाले जारी गरेका स्थानीय नीति ऐन कार्यविधिहरु तथा अन्य कानुनी व्यवस्थाहरुको अध्ययन वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तथा बजेट किताब र आवधिक वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनहरुको अध्ययन गरी सहभागीतामूलक विधिबाट सबै पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको संलग्नताम परीक्षण कार्य सम्पन्न गरिएको गरेको छ । नगरपालिकामा पनि लैंङ्गीक संवेदनशिलताको विकास भएको पाईएको छ। तर बजेट श्रोतको अभावले तथा कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनमा शाखागत तथा निकायगत समन्वयको कमि, बालबालिक र लैङ्गिक समावेशी नीति बन्न नसकेको कारणले लैससास संवेदनशिल योजना,बजेटको तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन लैससासका दृष्टिकोणबाट कमी भएको पाईयो। महिला स्वयमं सेविका घरदैलो कार्यक्रम मार्फत स्वास्थ्य सम्बन्धि सुचना तथा सन्देशहरु प्रदान गर्नुका साथै परिवार नियोजका साधनहरु वितरण गरिएको अन्तरपालिका संजाल विस्तार भएको पाईयो।

नगरपालिकामा लैससास Focal Person को व्यवस्था भए पनि लैससास मूलप्रवाहीकरण सम्वन्वय समिति गठन नभएको र यस समितिको गठन एवं सक्रियताको आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकाले पूर्व लाकसेवा तयारी कक्षा सञ्चालनको व्यवस्था गरेको तथा लैंङ्गिक र महिला विकासमा संलग्न संस्थाहरुसंग सहकार्यमा काम गर्दै आइरहेको भएपनि बजेट विनियोजना गर्दा लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि प्रयाप्त बजेट विनियोजना गर्न आवश्यक देखिएको छ। सम्पूर्ण उपभोक्ता समितिमा ३३ प्रतिशत महिला हुनैपर्ने नीति निर्माण भएको तर उपभोक्ता समितिहरुमा महिलाहरुको सक्रिय सहभागितामा वृद्धि गराउन आवश्यक देखिन्छ।

नगरपालिकाले महिला शसक्तिकरणको कार्यक्रममा केही बजेट विनियोजित गरी कार्यान्वयन गरे पनि प्रयाप्त बजेटको व्यवस्था हुन आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकाको नीति, निर्देशिका तथा बजेट निर्माताहरुमा लैससास सम्बन्धि ज्ञानको दायरालाई अझ बढी फराकिलो पार्न आवश्यक छ। योजना, बजेट तर्जुमा गर्दा महिला सहभागिताहरुको संख्यामा वृद्धि गर्न आवश्यक छ। सामाजिक विकासमा विनियोजित बजेटले लैससास कार्यक्रमहरुलाई लक्षित गर्न आवश्यक देखिन्छ।

नगरपालिका अन्तर्गत संचालित विकास कार्यक्रममा बालबालिका, पिछिडिएका वर्ग र महिलाहरुको सवाललाई समेटिएकोले यसले महिला सशक्तिकरणमा विशेष जोड दिएको पाईयो र यस्ता कार्यक्रमलाई पर्याप्त मात्रामा बजेट नगरपालिकाले विनियोजित गर्न आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकामा लैससास विषयलाई दर्विलो पार्न आवधिक तथा बार्षिक योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, कार्यक्रम, नीति, निर्देशिकामा थप प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ। नगरपालिकामा कार्यरत सम्पुर्ण कर्मचारीमा यस विषयको बारेमा क्षमता वृद्धि गर्न आवश्यक छ। लैससास डेस्क स्थापना लगायत महिलाहरुको नीति निर्माण तहमा सहभागितामा वृद्धि गर्न आवश्यक छ र नगरपालिकामा लैससास परीक्षण पद्धतिलाई संस्थागत गरी नियमित रुपमा परीक्षण गर्न आवश्यक देखिन्छ। नगरपालिकाले हाल सम्म अन्य गैर सरकारी संस्थाहरु सँगको समन्वय र सहकार्य गरि लैससास सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरु गरेको पाईएकोले सारोकारवाला साझेदारी संस्थाहरुसँगको सहकार्यमा कार्यक्रम संचालन गरे अझ परिणाममुखी नतिजा आउन सक्छ भन्ने अनुमान लगाउन सकिन्छ।

४.२ सुझावहरु

टोखा नगरपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गर्ने क्रममा प्राप्त भएका तथ्य र तथ्यांक तथा अभ्यासहरुको आधारमा देहाय वमोजिमका सुझावहरु पेश गरिएको छ ।

- निर्माण भएका ऐन, कार्यविधि निर्देशिकाहरुलाई लैससासमैत्री बनाउनु पर्ने ।
- निर्माण भएका नीति निर्देशिकाहरुमा लैससास सम्बन्धी भएका व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन गरिनु पर्ने ।
- आगामी वर्षको वार्षिक योजनामा लैससास सम्बन्धीत कार्यक्रमहरु राखि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजना गरि कार्यान्वयन नगरपालिकामा गर्नुपर्ने ।
- नीति कानुन योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडी लैससासका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा गर्ने कार्यलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।
- दिगो विकासका लक्ष्य स्थानीयकरण कार्यविधि निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
- कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुका लागि क्षमता विकास योजना निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
- लैससास मूलप्रवाहीकरणका लागि नीति निर्देशिका र कार्यविधिहरु बनाउनु पर्ने ।
- नगरपालिकाको निर्णायक तहमा पदाधिकारी र कर्मचारीहरुमा महिलाहरुको समान सहभागिताका लागि नीतिगत व्यवस्था गरी लागु गर्नुपर्ने ।
- महिला र पुरुष बिचको असमानता हटाउन तथा समाजिक समावेशीकरण बढाउनका लागि स्थानीय तहको कार्यनीति बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
- नीति कानुन योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडी लैससासका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा गर्ने कार्यलाई अझ बढी प्रभावकारी बनाउनु पर्ने ।
- नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना निर्माण गरि लैससास अवधारण सहित तयारी तथा कार्यान्वयन हुनु पर्ने ।
- लैससास बजेट परीक्षण नियमित रुपमा गरी उक्त परीक्षणले औंलियाएका सुधारका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।
- नगरपालिकाको निर्णायक तहमा पदाधिकारी र कर्मचारीहरुमा महिलाहरुको समान सहभागिताका लागि नीतिगत व्यवस्था गरी लागु गर्नुपर्ने ।
- स्तनपान कक्षलाई स्तर उन्नती गरि थप व्यवस्थित गर्नु पर्ने ।

अनुसूची खण्ड

अनुसूचीः १ लैससास मूल्याङ्कनका सूचक र मापनका अवस्थाहरू

सिनं	मूल विषय	सहायक विषय	अंक	सूचक नं	सूचक	सूचक को अङ्क	प्राप्ताङ्क	प्राप्तांकको अवस्था
१	नीति कानून र योजना	नीति र कानून मासमावेशिता\ सहभागिता	८	१.१.१	स्थानीय तहको नीति तथा कानूनको मस्यौदा तयार गर्ने कार्यदेशमा लैससासको दृष्टिले सम्पादन गर्ने गरी कार्यटोली निर्माण, पूर्व दस्तावेजको समीक्षा गर्दा लैससास दृष्टिकोणले भएको, मस्यौदाको बिषयवस्तु र शब्द चयन समावेशी रसहभागितामूलक हुने गरे \ नगरेको	०-१	०.५	टोखा नगरपालिकामा लैङ्गिक हिंसा विवरण कोष सञ्चालन कार्यविधि २०७७ निर्माण भएको।
२				१.१.२	स्थानीय सरकारले आफ्ना नीति, कानून, योजना जारी गर्नु भन्दा अगाडि लैससासको दृष्टिले उपयुक्त भएन भएको बारे लेखाजोखा गर्ने गरे /नगरेको	०-१	०.५	नगरपालिकाले वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, नगरविकास योजना, आर्थिक सर्वेक्षण लगायत मध्यकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरेको पाईयो।
३				१.१.३	स्थानीय सरकारको नीति र योजनामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकास (स्थानीय कानुन, नीति, आवधिक र बार्षिक योजनामा भएका नीतिहरू) सम्वन्धी कुराहरू समावेश भए /नभएको	०-१	१	नगरपालिकाले वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, नगरविकास योजना, आर्थिक सर्वेक्षण लगायत मध्यकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरेको पाईयो।

				१.१.४	स्थानीय सरकारको महिला र पुरुषको समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गिक परीक्षण तथा सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धी अलग्गै नीतिहरु छन । छैनन्? (स्थानीय ऐन, कानुन, कार्यविधि, निर्देशिकामा खास व्यवस्था गरिएको वा नगरिएको)	०-१	०.५	लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष तथा लैससा रणनीति निर्माण भई कर्यान्वयनमा रहेको ।
५				१.१.५	स्थानीय तहले कार्यान्वयनमा ल्याएका ऐन, नियम, तथा कार्यविधिमा महिला तथा बञ्चितिमा परेको समुदाय अर्थात लक्षित वर्गमा हुने सबै प्रकारका विभेदजन्य कार्यहरु रोक्नपर्याप्त प्रावधान व्यवस्था गरिएको छ / छैन ?	०-१	०.५	बजेट नीति तथा कार्यक्रम तथा आर्थिक योजनामा समावेश गरेको पाईयो ।
६				१.१.६	संघीय कानूनले व्यवस्था गरे बमोजिम स्थानीयस्तरमा महिला तथा वञ्चितीमा परेको समुदाय माथि हुने हिँसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाए / नमिलाएको	०-१	१	महिला तथा बञ्चितिमा परेको समुदायमाथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाएको र सोहि अनुरुप पूर्ण कार्यान्वयन हुने गरेको पाईयो ।
७				१.१.७	महिला र पुरूषमाश्रमको ज्यालामा विभेद रोक्ने प्रावधान रहे /नरहेको	०-१	०.५	महिला र पुरुषलाई समान श्रमको ज्यालामा विभेद नभएको पाईयो तर ज्यालामा विभेद रोक्ने कार्यविधि नबनेको पाईयो ।

८				९.१.८	स्थानीय तहको नीतिमा रैथाने र आप्रवासी कामदार तथा श्रमजीवी उपर हुने विभेद रोक्ने प्रावधान रहे /नरहेको	०-१	०	रैथाने र अप्रवासी कामदार तथा श्रमजिवि उपर विभेद रोक्ने प्रावधान नभएको पाईयो ।
९			८	९.२.१	आवधिक योजना र वार्षिक योजना तथा कार्यकममा लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि नीति, रणनीति,कार्यक्रम र मापनयोग्य उपलब्धी लक्ष्य समावेश गरिएको छ । छैन ?	०-१	१	आवधिक योजना र वार्षिक योजना तथा कार्यकममा लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि नीति, रणनीति, कार्यक्रम र मापनयोग्य लक्ष्य समावेश गरेको पाईयो ।
१०		योजना तर्जुमा तथाकार्यान्वयन		९.२.२	गाउँपालिका/नगरपालिकाको स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिले बजेट सीमा निर्धारण गर्दा महिला, बालबालिका, तथा बञ्चितीकरणमा परेको समूहको अवस्था विश्लेषणको आधारमा सो समूहको लागि वा प्रत्यक्ष्य फाइदा पुग्ने गरी कूल पूँजीगत बजेटको निश्चित प्रतिशत छुट्याउनेगरे / नगरेको	०-१	०.५	श्रोत अनुमान तथा बजेट निर्धारण समितिले बजेट सिमा निर्धारण गर्दा महिला बालबालिका तथा केहि लक्षित समुहहरुका लागि आंशिक रुपमा पुंजीगत बजेटको केहि मात्रामा बजेट छुट्याउने गरेको पाईयो ।
११				९.२.३	स्थानीय सरकारको योजना सूची लक्षित समूहहरूको सक्रीय सहभागितामा तयार हुने र उनीहरुले छनौट गरेका योजना प्राथमिकीकरणमा पर्नेगरे/नगरेको (योजना तर्जुमा गर्दा गाउँ, वस्तीस्तरबाट आएका योजना कार्यकमहरु लाईस मेटे नसमेटेको परीक्षण)	०-१	१	योजना चक्र अनुसार वस्ती स्तरबाट योजना पहिचान तथा छनौट गर्दा लक्षित समुहको सक्रिय सहभागीता हुने गरेको र प्राथमिकतामा पर्ने गरेको पाईयो ।

१२				१.२.४	योजना तर्जुमागर्दा महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका समूहहरूको व्यावहारिक र रणनीतिक आवश्यकता पहिचान र परिपूर्ति गर्ने विषयमा छलफल भए /नभएको ?	०-१	१	महिला तथा लक्षित समुहको आवश्यकता पहिचान र पदपूर्ति गर्न रुपमा छलफल गर्न शुरु गरेको पाईयो ।
१३				१.२.५	योजना तर्जुमागर्दा महिला र पुरुष एवं लक्षित समुहहरू को छुट्टा छुट्टै अवस्था विश्लेषणको आधारमा आवश्यकता पहिचान गरी सो अनुसारको कार्यक्रम तय गर्ने गरिए / नगरिएको (तयारी प्रतिवेदन)	०-१	०.५	वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा महिला पुरुष र लक्षित समुहको छुट्टा छुट्टै अवस्थाको विश्लेषणको आधारमा उनिहरुको आवश्यकता पहिचान तथा सो अनुसारको कार्यक्रम केहि मात्रामा गर्ने गरेको पाईयो ।
१४				१.२.६	स्थानीय सरकारले दीगो विकासका लक्ष्यहरू विशेष गरेर लक्ष्य ५ लैङ्गिक समानता प्राप्त गर्ने विषयलाई स्थानीयकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजनाहुने गरे /नगरेको	०-१	०.५	नगरपालिकाले दिगो विकासका कार्यक्रमहरु वार्षि कार्यक्रममा समावेश गर्ने गरेको तर दिगो विकासका लक्ष्य स्थानीयकरण प्रतिवेदन तयार नगरेको पाईयो ।
१५				१.२.७	स्थानीय तहका योजना महिला, बालबालिका तथा पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभपुग्ने गरी बने /नबनेको	०-१	१	नगरपालिकाको वार्षिक योजनामा महिला बालबालिका तथा पिछडिएको वर्ग र समुदायलाई योजना तथा बजेटमा प्राथमिकतामा राखेको पाईयो ।
१६				१.२.८	स्थानीय सरकारका उपभोक्ता समितिहरुमा लक्षित समुहका प्रतिनिधि सहित कम्तिमा ४० प्रतिशत महिलाहरूकोसहभागिता	०-१	१	प्रत्येक उपभोक्ता समितिमा लक्षित समुहको ४० प्रतिशत महिलाहरुको सहभागीता

					भए । नभएको र मुख्य कार्यकारी पदमध्ये कुनै एकमा जिम्मेवारी दिए /नदिएको			भएको र मुख्य कार्यकारी पदको समेत जिम्मेवारी दिएको पाईयो ।
१७		बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	४	९.३.१	बजेट तथाकार्यक्रम तर्जुमा गर्नु भन्दा अघि समुदायका महिला, बालबालिका अपाङ्ग जनजाति, मधेशी, मुश्लिम, पिछडावर्ग र दलित लगायतका सबै जातजाति र विपन्न वर्गकासमूहहरूसँग बसेर समस्या केलाउने (विश्लेषण) गर्ने गरिए /नगरिएको ?	०-१	१	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपुर्व पिछडा वर्ग दलित जनजाति लगायत केहि लक्षित वर्ग र समुदायसँग परामर्श वैठक गर्ने गरेको पाइयो ।
१८				९.३.२	स्थानीय सरकारकाक्षमता विकास योजनामा लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माणएवं परीक्षणनियमितरुपमा गर्न बजेटको व्यवस्था गरिए / नगरिएको ?	०-१	१	सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवं सो को परीक्षण नियमित रुपमा गर्न वार्षिक रुपमा बजेट व्यवस्था गरेको पाईयो ।
१९				९.३.३	परिक्षणपश्चात लैङ्गिक तथा समावेशी विषयमा सुधार गर्न क्षमता विकास कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त बजेट तथा कार्यक्रम बार्षिक योजनामा समावेश गरिए । नगरिएको ?	०-१	१	वार्षिक योजनामा बजेट तथा कार्यक्रम समावेश भएपनि सो को आंशिक रुपमा मात्रै कार्यान्वयन भएको पाईयो ।
२०				९.३.४	स्थानीय सरकारको बजेट तथा कार्यक्रममा लक्षित समूहहरूको लागि निश्चितप्रतिशत बजेट विनियोजना गरी उनीहरूको हितका कार्यक्रममा समयैमाखर्च गरिए / नगरिएको ? (बजेट तथाकार्यकमबीच भिडान)	०-१	०	नगरपालिकाले लक्षित समूहहरूको लागि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजना गरेको पाईएन ।
सूचक जम्मा						२०	१६	

सिनं	मूल विषय	सहायक विषय	अंक	सूचक नं	सूचक	सूचकको अङ्क	प्राप्ताङ्क	प्राप्तांकको अवस्था
२१	संस्थागत विकास	कर्मचारी पदाधिकारी प्रतिनिधित्व	४	२.१.१	स्थानीय सरकारको निर्णायक तहमा (कर्मचारी,पदाधिकारी) महिलाहरूको समानरुपमा (५०।५० प्रतिशत)प्रतिनिधित्व रहेकोछ।छैन ?	०-१	१	स्थानीय तहको निर्णायक तहमा महिला पदाधिकारी/कर्मचारीहरु को ५० प्रतिशत भन्दा बढी प्रतिनिधत्व भएको पाईयो।
२२				२.१.२	स्थानीय सरकारका कर्मचारीहरूको पदपूर्तिको निर्णय गर्दा सबै जातजाति, वर्ग, लिङ्ग र समुदायका बीच समावेशीकरण हुने गरी कर्मचारीहरूको समावेशी समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुनसक्नेरणनीति लिइएको छ । छैन ?	०-१	१	संघीय सरकारले अबलम्बन गरेको नीति बमोजिम हुने गरेको पाईयो ।
२३				२.१.३	स्थानीय सरकारले महिला तथा बिशेष समुदायलाई बिशेष सेवा प्रदान गर्दा सम्वन्धित समुदायको भाषा, संस्कृति र रहन सहन बुझेको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश गरेको कार्यटोली वा शाखा मार्फत दिने गरेको । नगरेको ?	०-१	०.५	महिला संवेदनशील कर्मचारी वा जनप्रतिनिधि समेत समावेश भएको कार्यटोलि वा शाखा मार्फत सेवा दिने गरेको पाईयो।
२४				२.१.४	जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूलाई कुनै क्षमता अभिबृद्धिको अवसर प्रदान गर्दा सबैलाई समान अवसर हुने गरी र महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अग्रभाग प्राप्त	०-१	१	सकारात्मक विभेदको नीति अवलम्बन गरि कार्यान्वयन भएको पाईयो ।

					हुनेगरी सकारात्मक विभेदको नीति लिएको । नलिएको			
२५		समावेशी कार्यप्रणाली	४	२.२.१	महिला र पुरुषबीचको असमानता हटाउन तथा सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि स्थानीय तहको निश्चित कार्यनीति छ । छैन ?	०-१	०१	महिला र पुरुष विचको असमता हटाउन तथा सामाजिक समावेशी बढाउनका लागि नपाको लैससास रणनीति कार्यान्वयनको अवस्थामा रहेको पाईयो ।
२६				२.२.२	स्थानीय सरकारमा लैङ्गिक विकास हेर्ने इकाईको व्यवस्था छ।छैन ? (लैङ्गिक विकास डेस्क वा लैङ्गिकसमानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समिति वा यस्तै कुनै संरचनाको व्यवस्था कार्यशर्त र जिम्मेवारी किटान सहित गरिए।नगरिएको)	०-१	०.५	लैङ्गिक विकास हेर्ने ईकाइको व्यवस्था नरहेको र महिला विकास शाखा लाई जिम्मेवारी किटान गरिएको लैङ्गिक विकास डेस्क को व्यवस्था नरहेको पाईयो ।
२७				२.२.३	स्थानीयसरकारबाट कार्यालयमा हुन सक्ने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार, भेदभाब महिलाहिंसा नियन्त्रणको लागिआचार संहिता बनाएर लागु गरिएको छ । छैन ?	०-१	१	महिलाहरुप्रति हुने गरेको दुर्वयवहार, भेदभाव तथा महिला हिंसा नियन्त्रणका लागि लैससास सम्बन्धी विभिन्न कार्यविधिहरु बनेको पाईयो ।
२८				२.२.४	योजना तर्जुमा समितिलाई सुझाव दिने दस्तावेज तयार गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिमा महिला, बालबालिका तथा अन्य सबै लक्षित समुदायको सक्रिय सहभागिता भए नभएको र यस समितिले वडा तहमा योजना	०-१	१	लैससास कार्यान्वयन समितिमा महिला बालबालिका तथा लक्षित समुदायको सकृय सहभागीता रहेको यस समितिले योजना तर्जुमा सम्बन्धी छलफलमा समावेशी भए नभएको

					सम्वन्धी छलफल समावेशी भए नभएको अनुगमन गरे नगरेको ।			अनुगमन गर्ने गरेको पाईयो
२९		समिति, उप समिति र कार्यदलमा प्रतिनिधित्व	४	२.३.१	स्थानीय सरकारलेगठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायबाट महिला र पुरुषको समावेशी प्रतिनिधित्वहुने व्यवस्था रहे ।नरहेको ?	०-१	१	नगरपालिकाले गठन गर्ने समिति उपसमिति र कार्यदलहरुमा महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायबाट महिला र पुरुषको समावेशी प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गरिएको पाईयो ।
३०				२.३.२	स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायका प्रतिनिधिहरूले छलफल तथा निर्णय निर्माणमा स्वस्थ ढंगले भागलिन पाए । नपाएको ?	०-१	१	छलफलमा समानुपातिक प्रतिनिधित्व र निर्णय प्रकृयामा प्रतिनिधिहरुको सहभागीतामा छलफल गर्ने गरेको पाईयो ।
३१				२.३.३	स्थानीय तहमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन र समीक्षा सम्वन्धी कार्यमा स्थानीय सरकारलेगठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको हित हुने गरी विश्लेषण सहित नीतिगत र कार्यगत सुझाव दिने गरे नगरेको ?	०-१	१	अनुगमन समितिले कार्यदरलमा छलफल भएका विषयहरु सभामा प्रतिवेदन पेश गर्ने गरेको पाईयो
३२				२.३.४	स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति, उपसमिति र कार्यदलहरूले महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको	०-१	०.५	सुझावहरुको कार्यान्वयन हुने गरेको पाईयो ।

					समुदायकोहितहुने गरी दिइएका नीतिगत र कार्यगत सुझावहरुको कार्यान्वयन हुने गरे नगरेको ?			
३३		वित्त व्यवस्थापन प्रणालीमा समावेशीता		२.४.१	स्थानीय तहमा महिलाविकास, लैङ्गिक हिँसा बिरूद्ध, महिला सीप विकास, नेतृत्व विकास तथा क्षमता अभिबृद्धि जस्ता बिषयमा स्रोत व्यवस्थापनका लागि बार्षिक आर्थिक ऐनमा उल्लेखगरी छुट्टै कोष स्थापना गरिएको । नगरिएको ?	०-१	१	स्रोत व्यवस्थापनका लागि वार्षिक आर्थिक ऐनमा उल्लेख गरि कुनै पनि छुट्टै कोष स्थापना नभएको तर नगरपालिकाका सबै वडालाई समेट्ने गरि वार्षिक कार्यक्रममा निश्चित बजेट विनियोजना गरि कार्यक्रम सञ्चालन गरेको पाईयो ।
३४				२.४.२	के आदिवासी जनजाति, दलित अन्य लक्षित समुहका महिलाहरूको विकास र सशक्तिकरणको लागि वजेटको व्यवस्था भएकोछ ? उनीहरूको आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गरिएकोछ ?	०-१	१	वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा बजेट वनियोजना गरि जिविकोपार्जन सँग सम्बन्धीत कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुने गरेको पाइयो ।
३५				२.४.३	के स्थानीयसरकारमा लैङ्गिक डेस्कको विकासको र आवश्यक मानवीय श्रोतहरु लागि वजेटको व्यवस्थाभएको छ ? सो अनुसार कार्यक्रम पहिचानगरिएकोछ ?	०-१	०	नगरपालिकामा छुट्टै लैङ्गिक डेस्कको नभएको र सो को सञ्चालनका लागि आवश्यक जनशक्ति लगायत अन्य स्रोत साधनका लागि बजेट तथा कार्यक्रमको व्यवस्था नभएको पाईयो।
३६				२.४.४	स्थानीय सरकारले समावेशी सूचना प्रणाली व्यवस्थापन गर्न	०-१	०.५	नगरपालिकाले समावेशी क्षेत्रमा भएको सूचना

					बजेटको व्यवस्था गरे । नगरेको र कम्प्युटरकृत लेखा प्रणालीले समावेशी क्षेत्रमा भएको बजेट तथा खर्च सम्वन्धी सूचना दिने वा नदिने गरेको ।			प्रणाली व्यवस्थापनका लागि बजेट तथा खर्च वार्षिक नीति कार्यक्रममा समावेश गरेको पाईयो ।
३७		तथ्याङ्क संकलन तथा व्यवस्थापन		२.५.१	के स्थानीयसरकारले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत खण्डिकृत सूचना तथ्याँक संकलनतथा अध्यावधिकगर्ने गरेको छ ? (लिङ्ग, उमेर, जात, र आर्थिक स्थिति आदि) (गाऊं।नगर प्रोफाईल)	०-१	०.५	नगर पाश्वचित्र निर्माण भएको तर अद्यावधिक नभएको पाईयो ।
३८				२.५.२	स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्रका समुदायस्तरका आधारभूत सूचना।तथ्याँक संकलन गर्दा बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरी छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन गर्ने गर । नगरेको (गाऊं।नगरप्रोफाईल)	०-१	०.५	छुट्टाछुट्टै नक्साङ्कन नभएको तर आवश्यकताका आधारमा बेरोजगार तथा गरिबको पहिचान गरि प्राथमिकतामा राखेको पाईयो ।
३९				२.५.३	के स्थानीयसरकारले आफ्नो पार्श्वचित्रमा आधारित खण्डीकृत तथ्यांक र सूचनालाई आधारमा स्थानीय विकास योजना तर्जुमा गर्ने गरेको छ ?	०-१	१	नपाको पाश्वचित्रको आधारमा स्थानीय विकास योजना तर्जुमा गर्ने गरेको पाईयो ।
४०				२.५.४	स्थानीय सरकारले आफ्नो क्षेत्रका सामाजिक सुरक्षा पाउनेहरू र पञ्जिकरणको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याँक अध्यावधिक गर्ने गरे । नगरेको ?	०-१	१	सामाजिक सुरक्षा भत्ता पाउने लाभग्राही र पञ्जिकरणको अभिलेख अध्यावधिक गरेको पाईयो ।
सूचक जम्मा						**२०**	**१४**	

सिनं	मूल विषय	सहायक विषय	अंक	सूचक नं	सूचक	सूचकको अङ्क	प्राप्ताङ्क	प्राप्तांकको अवस्था
४१	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	मानव संसाधन तथा क्षमता विकास	८	३.१.१	लैङ्गिक तथा समावेशी विकासको लागि क्षमता विकास कार्ययोजना तयार गरे नगरेको र छुट्टै शिर्षकमा बजेट विनियोजना भए। नभएको र यस्तो रकम खर्च गर्ने कार्यविधि स्वीकृत भइ कार्यान्वयनमा आए। नआएको ?	०-१	१	क्षमता विकास योजना तयार गरेको र छुट्टै शिर्षकमा बजेट विनियोजना गरि खर्च गर्ने गरेको पाईयो।
४२				३.१.२	स्थानीय सरकारका पदाधिकारी।कमर्चारीहरूले लैङ्गिक तथा समावेशी विकास, लैंगिक हिंशा सम्बन्धी तालिम लिएका छन् वा छैनन् र तालिम कार्यकममा लक्षित समूह तथा अन्य सबै महिला र पुरुषको समानसहभागिता र उपस्थिति सुनिश्चितता गरिएको थियो वा थिएन ?	०-१	१	नगरपालिकका पदाधिकारी / कर्मचारी/ लक्षित समुले लैससास सम्बन्धी महिला र पुरुषको समान सहभागीतामा तालिम लिएको पाईयो।
४३				३.१.३	तालिमका विषयवस्तुको प्रस्तुतीकरणमा लैङ्गिक सम्बेदनशील भाषाको प्रयोग र महिलाका आवश्यकता समेटिएको र तालिमको गुणस्तर, सेवा सुविधा सम्बन्धमा पृष्ठपोषण लिने गरिएको छ।छैन ?	०-१	१	तालिमका विषयवस्तुमा महिलाका आवश्यकता र सवालहरु समेटिएको र प्रस्तुतीकरणमा लैङ्गिक संवेदनशील भाषा प्रयोग भएको तथा तालिमको गुणस्तर लगायत सेवा सुविधा सम्बन्धमा पृष्ठपोषण भएको पाईयो।
४४				३.१.४	महिला तथा लक्षित समुहका पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि निर्दिष्ट	०-१	१	महिला तथा लक्षित समुहका पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धिका

					कार्यक्रमहरू (प्राबिधिक तालिम, क्षमता विकास, नेतृत्व विकासको तालिम, भ्रमण) छन ।छैनन् ? सो अनुसारको वजेटविनियोजना गरिएको छ । छैन ?			लागि कार्यक्रमहरु तय भएको र सो अनुसारको बजेट विनियोजना गरेर कार्यक्रम सञ्चालन भएको पाईयो ।
४५			४	३.१.५	के स्थानीय सरकारमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्वन्धी तालिम दिन तथा कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्न सक्ने यथेष्ट मानवीय श्रोत छन् ? (विषयगत तालिमप्राप्त जनशक्ति संङ्ख्या)	०-१	१	नगरपालिकामा लैससास सम्बन्धी तालिम सञ्चालन लगायत कार्यान्वयन गर्न सक्ने जनशक्ति रेहेको ।
४६				३.१.६	के स्थानीयसरकारमा मानव संसाधन विकास केन्द्र वा शाखा वा इकाइको व्यवस्था छ ?	०-१	०	नगरपालिकामा मानव संसाधन विकास केन्द्र हाल सम्म स्थापना नभएको ।
४७				३.१.७	महिला र वन्चितिकरणमा परेको समुदाय लक्षित लोक सेवा आयोग पूर्व तयारी कक्षा सञ्चालन कार्यक्रम रहे नरहेको र कार्यान्वयन भए नभएको । (संचालित तालिम कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	१	स्थानीय तहमा महिला र लक्षित समुदाय केन्द्री लोकसेवा आयोग पुर्व तयारी कक्षा सञ्चालनमा गरेको ।
४८				३.१.८	महिला विकासकालागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्रवटा प्रतिवद्दताहरूका बारेमा स्थानीयसरकारका पदाधिकारीहरू वा कर्मचारीहरूलाई जानकारी छ ? सोको लागि अभिमुखीकरणगरिएकोछ ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	०.५	बेइजिङ्ग घोषणा पत्रले समेटेका १२ वटा प्रतिवद्धता सम्बन्धी पदाधिकारी र कर्मचारीहरु जानकारी भएको तर सो को अभिमुखिकरण नभएको पाईयो ।

४९		अनौपचारिक मूल्य मान्यता र कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना	४	३.२.१	महिला विरुद्ध सबै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरू र सो अनुसारको बजेट विनियोजना गरी कार्यक्रम समयैमा सम्पन्न गरेको छ ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	१	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रमहरुका लागि बजेट विनियोजना हुने गरेको र महिला हिंसा विरुद्ध शुन्य सहनशीलता नीति अबलम्बन गरेको पाईयो।
५०				३.२.२	लैङ्गिक हिँसारहित गाऊ ।नगरपालिका घोषणा गरेको छ ? (घोषणा गरेको मिति) र महिला हिंसाविरुद्ध सून्य सहिष्णुता अपनाएको छ ? (घटेका घटना संङ्ख्या र लिइएका निर्णय)	०-१	०.५	महिला विरुद्ध हुने हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको महिला हिंसा घोषणा हालसम्म नभएको पाईयो।
५१				३.२.३	स्थानीय सरकारले महिला विरुद्धसवै खाले हिंसा निर्मूल गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नेगरेको छ ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति तथा निर्णय पुस्तिका)	०-१	०.५	विभिन्न सामाजिक कुरिति हटाउन पुर्ण रुपमा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरेको पाईयो।
५२				३.२.४	के स्थानीयसरकारले समाजमा रहेका विभिन्न कुसंस्कार जस्तै (जातिगत छुवाछुत, छाउपडी, बालविवाह, बहु विवाह, दाइजो, आदि जस्ता सामाजिक कुरीति हटाउन कार्यक्रमहरू सञ्चालनगर्ने गरेको छ ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	१	नगरपालिकाले बालविवाह, बहु विवाह, महिला हिंसा विरुद्ध विभिन्न माध्यमबाट सूचना तथा प्रचारप्रसार गरेको।
५३		कानूनी साक्षरता	४	३.३.१	स्थानीय तहका महिला तथा समावेशी समूहबाट निर्वाचित भएका समेत जनप्रतिनिधिहरू र पालिकामा कार्यरत कर्मचारीलाई नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, अन्तर	०-१	१	महिला तथा समावेशी समुहबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधि र कार्यरत कर्मचारीहरुलाई स्थानीय तहले जारी गरेका ऐन तथा कानुनहरुको

					सरकार वित्त व्यवस्थापन ऐन, कर्मचारी समायोजना ऐन, मुलुकी संहिताहरू, बिषयगत कानूनहरू, पालिकाले जारी गरेका कानूनहरू र अन्य प्रचलित महत्वपूर्ण कानूनहरूको बारेमा अभिमुखीकरण गर्ने गरे । नगरेको ?			सम्बन्धमा अभिमुखिकरण गरेको पाईयो ।
५४				३.३.२	स्थानीय तहका कार्यपालिका सदस्यहरू, सभाका सदस्यहरू र पालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत लगायत सबै शाखा प्रमुखहरूलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा सम्वन्धी प्रक्रिया र समाधान गर्नु पर्ने मूल समस्या तथा सवाल लगायत मुख्य बिषयवस्तुका सम्वन्धमा समय समयमा अभिमुखीकरण गर्ने गरे । नगरेको ?	०-१	१	स्थानीय तहका कार्यपालिकाहरुका लागि विस्तृत रुपमा कानुनी साक्षतकार कार्यक्रम हुने गरेको साथै उक्ति विषयका लागि ३ जना कानुनी सल्लाहकार नियुक्ति गरेको पाईयो ।
५५				३.३.३	के महिलाहरूको लागि कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालित भएका छन ? (जस्तैः कानूनी हकअधिकार, एकल महिला, र चेलिबेटी बेचविखन विरुद्ध कार्यक्रम, छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम, यौनहिँसा बिरूद्धका कार्यक्रम आदिबारेअनुशिक्षण)	०-१	१	नगरविकास योजनामा समावेश गरि प्रत्येक वर्ष वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम मार्फत बजेट विनियोजना भई कार्यान्वयन भएको पाईयो
५६				३.३.४	महिलाहरूको लागि संचालित कानूनी शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालनबाट के उनीहरु लाभान्वित भएका छन् ? (जस्तैः कानूनी हक अधिकार,	०-१	१	महिलाका लागि कानूनी हक अधिकार, चेलिबेटी बेचविखन यौन हिँसा दुर्वयसनी साईवर लगायत का बिरूद्धका कार्यक्रम

					एकल महिला, चेलिबेटी बेचविखन विरुद्ध कार्यक्रम, छाउपडी प्रथा विरुद्ध कार्यक्रम, यौन हिँसा बिरूद्धका कार्यक्रम आदिबारे अनुशिक्षण र यसको असर)			आदिबारे अनुशिक्षण भएको पाईयो ।
५७		विपद व्यवस्थापन मा समावेशीता	४	३.४.१	स्थानीय सरकारले विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी मापदण्ड, रणनीति, कार्यनीति सहितको कार्यविधि स्वीकृतगर्दा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायसँग परामर्स गरे। नगरेको र यस्तादस्ताबेजमा सिमान्तीकृत वर्ग र समुदायलाई लक्षित गरी विशेष राहत र महिला पुरुषलाई अलग अलग संरक्षणको प्रावधान रहे। नरहेको ?	०-१	०.५	विपद व्यवस्थापन ऐन, विपद सम्बन्धी विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य क्षेत्रमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेट्ने गरेको पाईयो ।
५८				३.४.२	स्थानीयस्तरको विपद सम्वन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, नक्साङ्कन तथा व्यवस्थापन गर्दा लाभान्वित समूहमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको खण्डीकृत तथ्याङ्क राखी आपतकालीन कार्य सञ्चालन तथा राहत वितरण गर्ने गरे। नगरेको ?	०-१	०	विपद सम्बन्धी खण्डिकृत तथ्यांक सङ्कलन, नक्साङ्कन नगरेको पाईयो ।
५९				३.४.३	समुदायमा आधारित विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्यगर्दा लाभान्वित समूहमा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको सहभागितामा उनीहरूलाई पहिलो	०-१	१	वडा स्तरीय उद्दर समुहमा अनिवार्य महिलाहरुको उपस्थिति हुने गरेको तथा प्राथमिकतामा राखेको पाईयो ।

सिनं	मूल विषय	सहायक विषय	अंक	सूचक नं	सूचक	सूचकको अङ्क	प्राप्ताङ्क	प्राप्तांकको अवस्था
					प्राथमिकतामा राखी गर्ने गरे । नगरेको ?			
६०				३.४.४	विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना तथा सञ्चालन र स्रोत परिचालन गर्दा महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदाय समेतको सहभागितामा निर्णय गर्ने गरे । नगरेको ?	०-१	१	विपद व्यवस्थापन कोषको २०८०।०८१ मा दलित वस्तीमा पहिरो नियन्त्रणका लागि वाल निर्माण गरेको पाईयो ।
सूचक जम्मा						**२०**	**१६**	
सिनं	**मूल विषय**	**सहायक विषय**	**अंक**	**सूचक नं**	**सूचक**	**सूचक को अङ्क**	**प्राप्ताङ्क**	**प्राप्तांकको अवस्था**
६१	**सेवा प्रवाह**	**पूर्वाधार विकास**	४	४.१.१	स्थानीय तहका भवन, भौतिक पूर्वाधार तथा अन्य संरचना निर्माणको लागि ड्रइङ, डिजायन, लगत अनुमानतयार गर्दा संरचना निर्माण भएपछि महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिले निर्बाध प्रयोग गर्न सकिने गरीलैङ्गिक, बालरअपाङ्ग मैत्री / संबेदनशील संरचनाको प्रावधान सहित हुने गरे । नगरेको ?	०-१	१	पछिल्लो समय बन्दै गरेका भवन र भौतिक पूर्वाधार संरचना लैङ्गिक तथा बालबालिका र अपांगतामैत्री संरचना बन्दै गरेको पाईयो ।
६२				४.१.२	स्थानीय तहका भवन, भौतिक पुर्वाधार तथा संरचनाहरु, शिक्षा, स्वास्थ्य र अन्य सामाजिक पूर्वाधार सम्वन्धी भवन र अन्य संरचनाहरू निर्माण गर्दा महिला, अपाङ्गता भएकाव्यक्ति तथा	०-१	१	नगरपालिकाको भवन र भौतिक पूर्वाधार संरचनाहरु लगायत शिक्षा र स्वास्थ्य पूर्वाधार सम्बन्धि बालमैत्री तथा अपांगमैत्री दृष्टिकोण बाट

					बालमैत्रीयुक्त दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्त हुने गरी निर्माण गरिएको छ ।छैन ?			उपयुक्त हुने गरि निर्माण गरिएको पाईयो ।
६३				४.१.३	स्थानीय तहले १५०० वर्गफिटभन्दा बढी प्लीन्थ क्षेत्रफल भएका निजी तथा सार्वजनिक भवन तथासंरचना निर्माण सम्वन्धी नक्सा स्वीकृत गर्दा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथाबालमैत्रीयुक्त दृष्टिकोणबाट समेत उपयुक्त हुने गरी संरचना तयार गर्न निर्देशनदिने गरिएको छ । छैन ?	०-१	०.५	लैङगिकमैत्री दृष्टिकोणबाट उपयुक्त हुने गरि संरचना निर्माण गर्ने प्रयोजना बमोजिक निर्माण कार्य हुने नगरेको पाईयो ।
६४				४.१.४	स्थानीय तहले महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई लक्षित गरी परंपरागत तथा आधुनिक उर्जा (जन विद्युत, विभिन्न बैकल्पिक उर्जा स्रोतबाट प्राप्त हुने उर्जा, सुधारिएको चुलो आदि) को प्रयोग गर्न सकारात्मक वातावरण र प्रोत्साहन गर्ने आयोजनाहरू रहे । नरहेको ?	०-१	०.५	नगरपालिको ग्रामिण भेगमा महिलाहरुको कार्यवोझ घटाउनका लागि सुधारिएको चुल्हो तथा तालिमको व्यवस्था गरेको पाईयो ।
६५		प्रजनन स्वास्थ्य	४	४.२.१	गर्भवतीमहिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा नलगाउने गरी बार्षिक नीति र कार्यक्रममा प्रजनन् स्वास्थ्य सम्वन्धी नीति र कार्यक्रम समावेश भए । नभएको ?	०-१	०.५	जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु संचालन तथा घुम्ती शिविर संचालन हुने गरेको पाईयो ।
६६				४.२.२	स्थानीय तहको कार्यालय, अस्पाताल वा स्वास्थ्य चौकी र सम्भव भएका सार्वजनिक स्थलहरुमा बच्चालाई	०-१	०.५	नगरपालिकाको कार्यालय र केही स्वास्थ्य चौकी तथा अन्य केहि सम्भव भएका

					स्तनपानका निमित्त अलग्गै कक्ष र समयको व्यवस्था र सो को व्यवस्थापन गरिएको छ। छैन ?			सार्वजनिक स्थलहरुमा अलग्गै स्तनपान कक्षको व्यवस्था गरेता पनि सोको पुर्ण रुममा कार्यान्वयन नभएको पाईयो।
६७				५.२.३	परिवार नियोजना, मातृ शिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंङ्ख्या शिक्षा र जनस्वास्थ सम्बन्धीकार्यक्रम लगायत महिलाहरूको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरूसञ्चालन गरिएका छन् ?	०-१	१	महिलाहरुको स्वास्थ्य सुधार सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरु सबै वडाहरुमा सञ्चालन गरेको पाईयो ।
६८				५.२.४	महिला, गरिब, निमुखा र बञ्चितिकरणमा परेका व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य बिमा गर्न सहजीकरण र सहयोगगर्ने कार्यक्रम र बजेट भए। नभएको ?	०-१	१	महिला तथा विपन्न घरपरिवार लगायत लक्षित समुहको स्वास्थ्य विमा गर्न सहजीकरण र बजेट व्यवस्थापन गरि कार्यान्वयन भएको पाईयो ।
६९		शिक्षा कार्यक्रम	४	५.३.१	स्थानीय तहलेआफ्नो पालिका भित्रका विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्नागराउने प्रवन्ध मिलाए। नमिलाएको ?	०-१	१	नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रका विद्यालय जाने उमेर समुहका सबै बालबालिकालाई सामुदायिक विद्यालयहरुमा भर्ना गराउने प्रवन्ध मिलाएको पाईयो।
७०				५.३.२	स्थानीय तहले आफ्नो पालिका भित्रका आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारका बालिका तथा वञ्चितिकरणमा परेका समूदायकासबै बालबालिकालाई	०-१	१	नगरपालिकाले कक्षा १ देखि कक्षा १० सम्मका सबै बालबालिकाहरुलाई दिवा खाजा निशुल्क पाठ्य पुस्तक तथा नीजि

					दिवा खाजा, निशुल्क पाठ्यपुस्तक र शैक्षिक सामाग्री तथा पोसाक उपलब्ध गराउन छात्रबृत्तिकोव्यवस्था गरी निश्पक्ष वितरण हुने प्रवन्ध मिलाए । नमिलाएको ?			विद्यालयका ३ वटा विद्यालयमा नगरपालिकाले वार्षिक रुपमा संझौता गरि विना शुल्क र शैक्षिक सामाग्री तथा पोशाक उपलब्ध छात्रवृत्तिको व्यवस्था भएको।
७१				५.३.३	अशिक्षित महिलाहरूको लागि शिक्षा सम्बन्धी विशेष कार्यक्रमहरू संचालित भए । नभएका ? (जस्तैः अभिभावकशिक्षा, प्रौढ तथा किशोरी कक्षाहरू, साथी शिक्षा, कार्यमूलक प्रौढ शिक्षा, बच्चादेखि बच्चा कक्षा, आदि) (कार्यकम संङ्ख्या र पटक तथा सहभागी संङ्ख्या)	०-१	१	निरक्षर महिलाहरुका लागि शुभश्री महिला वैकल्पिक विद्यालय, चेतना महिला विद्यालय, सा. सि.के गरी ३ वटा सिकाई केन्द्रहरु सञ्चालनमा रहेको पाईयो।
७२				५.३.४	विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालय, किशोरी छात्राको लागी प्याड र यौन शिक्षा तथा सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालन हुने गरे। नगरेको ?	०-१	१	विद्यालयमा छात्र र छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै शौचालय, यौन शिक्षा तथा सहजीकरण कार्यक्रम सञ्चालनको सुरुवात भएको पाईयो।
७३		**खानेपानी तथा सरसफाई**	४	५.४.१	गाउँपालिका । नगरपालिकामा सफा पिउने पानी, सफासँग हात धुने व्यवस्था, महिला र पुरुषका लागि अलग्गै शौचालयको व्यवस्था, र स्यानीटाइजरको उपयोग गर्ने प्रवन्ध भए। नभएको ?	०-१	१	नगरपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाई व्यवस्थापन सम्बन्धि प्रवन्ध गरेको पाइयो ।

७४				४.४.२	स्थानीय तहको आयोजना तथा स्थानीय महिलाहरुको सक्रीय सहभागितामा वडा वडामा खुला दिसामुख्त पालिका, घरघरमा शौचालय, डाँडा र गौंडामा पोखरी, टोल सफाइ अभियान जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन हुने गरे । नगरेको ?	०-१	०.५	नगरपालिकले सरसफाई अभियान सञ्चालन गर्दा महिला तथा आमा समुहहरुलाई समावेश गर्ने गरेको ।
७५				४.४.३	कुहिने र नकुहिने घरायसी फोहोर छुट्याउने व्यवस्था, फोहोर संकलन तथा विसर्जन, घरघरमा भान्छाको फोहोर र पानीबाट करेसा बाली तथा गमला र फुलबारी जस्ता कार्यक्रममा महिला र पुरूषको समान सहभागिता हुनुपर्ने जस्ता चेतना अभिबुद्धि कार्यक्रम सञ्चालन हुने गरे । नगरेको ?	०-१	१	जनचेतना मुलक कार्यक्रम डस्विन वितरण कौशीखेती तालिम सञ्चालन गर्दा महिलाको वाहुल्यता भएता पनि केहि पुरुष साथिहरुले समेत सहभागीता जनाउने गरेको ।
७६				४.४.४	महिलाहरू बढीमात्रामा संलग्न हुने कार्यमा सफापानीको सहज व्यवस्थाका लागि स्थानीय महिलाहरुको सक्रीय सहभागितामा आकासेपानी संकलन र भण्डारण, परंपरागत इनार र कुवाको पुनर्जीविकरण र रिचार्जिङ कार्यक्रम सञ्चालन हुने गरे । नगरेको ?	०-१	०	हाल सम्म उक्त परियोजनाहरु सञ्चालन नभएको पाईयो ।
७७		स्वरोजगार तथा आय आर्जन र बजार	४	४.५.१	स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा गर्दा बेरोजगार तथा गरीबीको नक्साङ्कनको समेत आधार लिईमहिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने स्वरोजगारमूलक, आयमूलक	०-१	१	नगरपालिकाले बेरोजगार शुचिकरण गर्ने गरेको अधिकांश महिला र गरिबको रेखा मुनि रहेका व्यक्तिहरुलाई रोजगारीका

					र सीपमूलक कार्यक्रमहरू राख्ने र बार्षिक बजेटमा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। छैन ?			कार्यक्रममा समावेश गर्ने गरेको।
७८				४.५.२	स्थानीय सरकारले स्वरोजगार तथा बैदेशिक रोजगारीमा जाने महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायको क्षमता विकासको लागि कार्यक्रमहरू तय गरी कार्यान्वयवन गर्ने गरे । नगरेको ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	१	महिला लक्षित कार्यक्रम परामर्श समेत दिने गरेको । नगरस्तरीय आयोजनाहरुमा रोजगारी सृजना हुन सक्ने काममा महिलाहरुलाई विशेष प्राथमिकता दिएको पाईयो।
७९				४.५.३	ग्रामीण महिलाप्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी प्राविधिक) र सामाजिक परिचालक तयार गर्ने गरे। नगरेको ? (मनोनयन, नियुक्ति वा गठन र तालिमसम्बन्धी सुचकाँक)	०-१	०.५	महिला सवयं सेविका को व्यवस्था कृषि पूर्वाधार लगायतका क्षेत्रमा विभिध तालिमहरु प्रदान गरि जनशक्ति उत्पादन गरेको पाईयो।
८०				४.५.४	गरिब तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायको पहुँच र क्रयशक्ति अनुरूप सुपथमूल्य सहकारी पसलहरूको व्यवस्थापनमा पालिकाको कार्यक्रम कार्यान्वयन भए। नभएको?	०-१	०	नगरपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समावेश भएको तर कार्यान्वयन नभएको पाईयो।
सूचक जम्मा						**२०**	**१५**	
सिनं	**मूल विषय**	**सहायक विषय**	**अंक**	**सूचक नं**	**सूचक**	**सूचकको अङ्क**	**प्राप्ताङ्क**	**प्राप्तांकको अवस्था**
८१	**सुशासन तथा उत्तरदायित्व**	**सुशासन**	४	५.१.१	स्थानीय तहले स्थानीय सेवा प्रवाह, विकास निर्माण र स्थानीय शासनका बिषयमा कार्यपालिका तथा सभाबाट नीति, कानून जारी	०-१	१	नगरपालिकाका पदाधिकारी समिति कार्यदल बाट नीति नियम

					गरी सोही कानून बमोजिम सम्बन्धित अधिकारीबाट निर्णय गरी कामकाज गर्ने गरेको वा तदर्थ निर्णय गरी कामकाज हुने गरेको ?			जारी गरी सोही अनुसार हुने गरेको पाईयो ।
८२				५.१.२	स्थानीय तहले विधिको शासन, व्यापक जनसहभागिता, भ्रष्टाचार बिरूद्ध शून्य सहनशीलता, सेवा प्रवाहमा निश्पक्षता र महिला तथा वञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अग्राधिकार जस्ता नीति कार्यान्वयनमा ल्याए । नल्याएको ?	०-१	१	नगरपालिकाले भ्रष्टचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता, सेवा प्रवाहमा निष्पक्षता र महिला तथा लक्षित समुहलाई अग्रधिकार दिने नीति अनुरुप बजेट विनियोजना गरि कर्यान्वयनमा ल्याएको पाईयो ।
८३				५.१.३	महिला विकासकालागि भएका बेइजिङ्ग घोषणा पत्रका वाह्रवटा प्रतिवद्धताहरूका क्षेत्रमा कार्यक्रमतय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरेको छ ? (कार्यकम संङ्ख्या र उपस्थिति)	०-१	०.५	बैईजिङ्ग घोषणा पत्रका १२ सँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा समावेश गरी संचालन भएको पाईयो ।
८४				५.१.४	संयुक्तराष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयनगर्न कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजना गरी कार्यक्रमहरू समयैमा सम्पन्न गरेको छ ?	०-१	०.५	बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ उल्लेख भए अनुरुपका प्रतिबद्धताहरु बाल श्रम, बाल सञ्जाल गठन तथा बालमैत्री प्रविधि अनुसाको बजेज विनियोजना गरि कार्यक्रम सञ्चालन गरको पाईयो ।
८५		उत्तरदायित्व र जवाफदेहिता	४	५.२.१	स्थानीयसरकारले नियमित रुपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट	०-१	१	नियमित रुपमा नगरपालिकाले सुचनाको सार्वजनिकीकरण गर्ने गरेको पाईयो ।

					र सूचनाको सार्वजनिकीकरण गर्ने गरे । नगरेको ?			
८६				५.२.२	स्थानीयसरकारले गर्ने सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण कार्यक्रममा बन्चितिकरणमा परेका व्यक्ति तथा समुदायकासदस्यको उपस्थिति रहनेगरे । नगरेको ?	०-१	१	नगरपालिकाले सुचनाको सार्वजनिकीकरण कार्यक्रममा लक्षित समुहका सदस्यहरुको उपस्थिति हुने गरेको पाईयो । प्रत्येक चौमासिक रुपमा कार्यक्रमको सार्वजनिकीकरण गर्ने गरेको पाईयो ।
८७				५.२.३	स्थानीयसरकारले गर्ने सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई, नियमित पत्रकार भेटघाट र सूचनाको सार्वजनिकीकरण कार्यक्रममा बन्चितिकरणमा परेका व्यक्ति तथासमुदायको तर्फबाट स्थानीय सरकारले लिएको नीति तथा कार्यकम र सो को कार्यान्वयकाविषयमा आवाज उठ्ने गरे । नगरेको र यसरी उठेका प्रश्न उपर स्थानीय सरकारबाट सम्बोधन हुने गरे । नगरेको ?	०-१	१	लक्षित समुदायको लागि लिईएको नीति तथा कार्यक्रम र सो को कार्यान्विन सम्बन्धमा सम्बोधन हुने गरेको हुने तथा छलफलमा आएका विषयमा नगरप्रमुखले थप स्पष्ट पार्ने गरेको पाईयो ।
८८				५.२.४	स्थानीय सरकारका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको आचार संहिता स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याए । नल्याएको ?	०-१	०.५	आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली लगायत विभिन्न कार्यविधिहरु निर्माण गरेको ।
८९		सूचना तथा संचार	४	५.३.१	स्थानीयसरकारले नियमित रुपमा समग्र वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमको सार्वजनिक गर्ने गरे ।	०-१	१	नगरपालिकाले नियमित रुपमा वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम सम्बन्धीत

					नगरेकोर महिला, बालबालिका र आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुश्लिम, पिछडावर्ग, दलित, अपाङ्गता भएकाव्यक्तिहरू, जेष्ठनागरिकलाई लक्षित गरेर राखेको कार्यक्रम तथा बजेट सरोकारवालाले थाहा पाउनेगरी सार्वजनिक गरे। नगरेको ?			सरोकारवाला व्यक्तिहरुको उपस्थितिमाबजेट सरोकारवालाले थाहा पाउनेगरी सार्वजनिक गरेको पाईयो।
९०				५.३.२	स्थानीयसरकारले स्थानीय सूचना स्थानीय भाषामा प्रवाह तथा प्रशारण गर्ने गरे। नगरेको ?	०-१	०.५	स्थानीय भाषामा सूचना सम्प्रेषण नहुने गरेको।
९१				५.३.३	के स्थानीयसरकारले स्थानीय रेडियो, एफ.एम. र छापा माध्यमद्वारा समावेशीकरण तथा लैंगिक समानता सम्बन्धी सूचना प्रवाह गरी जनतालाई सुसुचित गर्ने गरेको छ ?	०-१	०.५	पञ्जिकरण कर सप्ताहा लगायत महिलाहरुका लागि करको विषेष छुट बारे समाचार समप्रेषण हुने गरेको।
९२		अनुगमन तथा मूल्यांकन	४	५.३.४	के स्थानीयस्तरमा महिला, बालबालिका सबै जातजातिका विपन्न बर्ग (आदिवासी जनजाति, दलितमधेशी, मुश्लिम, पिछडावर्ग) अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरू, जेष्ठनागरिक लगायत अन्यलक्षित समुहहरूको सूचना, शिक्षा तथा संचारसम्बन्धी कार्यक्रमको प्रवाहबाट यीवर्गहरूको जनचेतनामा वृद्धि भएको छ ? (आधार तथ्याँकसँग समेत तुलना गर्न सकिने)	०-१	१	नगरपालिकाले महिला जनजाति, दलित मधेशी, अपाङ्गता भएको व्यक्तिहरू, जेष्ठनागरिक लगायत अन्य लक्षित समुहहरूको सूचना, शिक्षा तथा संचारस म्बन्धी कार्यक्रमको प्रवाहबाट जनचेतनामा वृद्धि गरेको तथा नगरपालिकामा लैससास सम्बन्धी सबै वर्ग समुदायलाई समेटेको पाईयो।

९३				८.४.१	के कार्यक्रमतथा परियोजना कार्यान्वयनबाट सम्वन्धित समुदायले पूरा लाभ लिन सकेको छ ?	०-१	१	लक्षित समुदायका वेरोजगार युवाहरुका लागि विभिन्न जिविकोपार्जन सँग सम्बन्धीत क्षमता विकास तथा सिप विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरेको पाईयो ।
९४				८.४.२	के स्थानीयसरकारले सञ्चालन गरेका कार्यकमको अनुगमन, मूल्याङ्कन गर्दा लैङ्गिक समानता तथासामाजिक समावेशी विकास सम्वन्धी कार्यक्रमको सञ्चालनबाट सरोकारवालालाई पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ?	०-१	०.५	नगरपालिकाले विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरि समाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी अनुगमन गर्ने गरेको पाईयो ।
९५				८.४.३	के स्थानीय सरकारको समीक्षा बैठकमा महिला, बालबालिका, सबै जातजातिका विपन्न बर्ग (आदिवासी जनजाति, दलित मधेशी, मुश्लिम, पिछडावर्ग) अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, जेष्ठनागरिक लगायतलाई लक्षित कार्यक्रम माथिछलफल गर्नेगरेका छ ?	०-१	०.५	लक्षित कार्यक्रम माथि छलफल हुने गरेको पाईयो ।
९६				८.४.४	के अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट सिकेका पाठहरू कार्यक्रम वा योजना तयार गर्दा समावेश गर्ने गरिन्छ ?	०-१	१	अनुगमन तथा मूल्याङ्को पृष्ठ पोषणका विषयवस्तुलाई सम्बोधन गरि योजना तथा कार्यक्रम गर्नुका साथै सभामा प्रतिवेदन पेश गरेको पाईयो ।

९७		समन्वय र सम्बन्ध विस्तार	४	५.५.१	स्थानीय तहले संघ र प्रदेश सरकारहरूले तय गरेका नीति, कानून तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा सहकार्य, समन्वय र सहजीकरण गर्ने गरे। नगरेको ?	०-१	१	नगरपालिकाले संघ र प्रदेश सरकाबाट तय गरेका नीति कानुन तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा सहकार्य, समन्वय तथा मालपोत कर, निकासी कर, प्रदेश सरकार सँग कर्मचारीको माग मुख्यमन्त्रीको कार्यालयमा सम्पत्ति विवरण पेश तथा सहजीकरण गरेको पाईयो ।
९८				५.५.२	लैङ्गिक समानतातथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच सञ्जाल बनी कार्यगतछलफल तथा यस क्षेत्रको विकासको लागि नियमितरुपमा कार्य हुने गरे । नगरेको ?	०-१	१	लैससस विकासका लागि समुह गठन गरी सरोकारवाला निकायहरु कार्यगत छलफल हुनेगरेको पाईयो।
९९				५.५.३	लैङ्गिक समानतातथा समावेशी विकासको लागि विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूबीच कार्यगत संयन्त्र (संजाल) का प्रतिनिधिहरूलाई लैङ्गिक तथा समावेशी विकास सम्वन्धी क्षमता विकासतालिमहरू प्रदान गर्ने गरे। नगरेको ?	०-१	१	लैससास सरोकारवाला निकायहरु बिच कार्यगत संयन्त्रका प्रतिनिधिहरु सँग लैससास सम्बन्धी तालिम प्रदान गरेको पाईयो।
१००				५.५.४	महिला विरुद्धहुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि कार्यान्वयनका लागि तयारगरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय सुरक्षा	०-१	०	प्रस्ता नम्बर १३२५ र १८२९ को राष्ट्रिय कार्ययोजना अनुरुप उल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरुमा रकम

					परिषद्बाट पारितप्रस्ताव नम्बर १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजना, मानव अधिकारकार्ययोजना तथा छुवाछुत बिरूद्धको कार्ययोजनामा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भनिउल्लेख गरिएका कार्यक्रमहरूमा रकम विनियोजना तथा कार्यान्वयन गर्ने गरे । नगरेको ?			विनियोजना नगरेको पाईयो ।
सूचक जम्मा						२०	१६	
कुल सूचकहरु						१००		

अनुसूची: २ कार्यक्रममा सहभागी उपस्थिति विवरण

मिति २०८२।०३।१२ गतेका दिन टोखा नगरपालिकाको आयोजना र सुशासन तथा विकास अध्ययन केन्द्र प्रा. लि. क सहजीकरणमा टोखा नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८०।०८१ को लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको मस्यौदा प्रतिवेदनको छलफलमा निम्नानुसारको उपस्थिति रहयो ।

क्र.सं	नाम, थर	पद	हस्ताक्षर
१	प्रकाश अधिकारी, नगर प्रमुख	नगर प्रमुख	
२	मुरारी तामाङ, उपप्रमुख-	नगर उप–प्रमुख	
३	शेर बहादुर बि. सी.	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	
४	कमला कार्की	शा०अ०	
५	स्वागत केन्द्री	[illegible]	
६	सुवास बापकोटा	अधिकृत	
७	[illegible]		
८	सिर्जना अर्याल	रोजगार संयोजक	
९	निर्मला रेग्मी	अधिकृत छैटौं	
१०	सुस्मिता खतिवडा	स. पाँचौं	
११	[illegible]	[illegible]	
१२	रमेश कुमार बिष्ट	[illegible]	
१३	सोनिला भट्टराई	टो. न. पा. का. से.	
१४			
१५	निर्मला रिमाल	स- पाँ	
१६	पवित्रा पाण्डे	स पाँचौं	
१७	सुवास लामकोटा	अ- छैटौं	
१८	[illegible]	सहजकर्ता	
१९	[illegible]	सहजकर्ता	

अनुसूची:३ मस्यौदा प्रतिवेदन तथा सुझाव संकलनका क्रममा

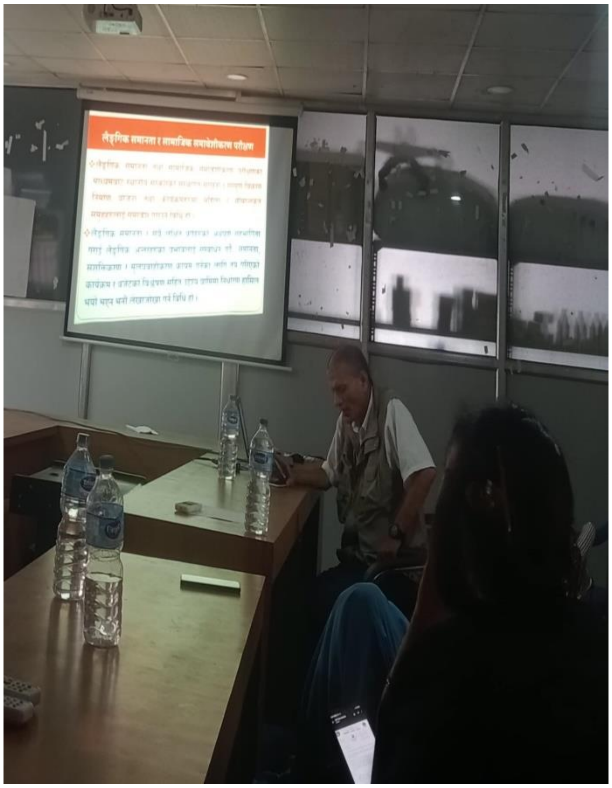

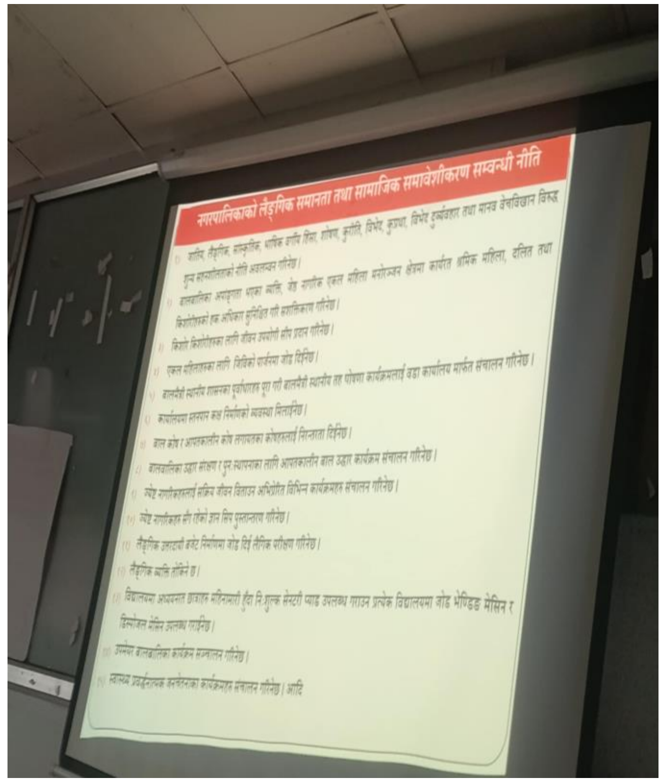

अनुसूचीः३ सन्दर्भ सामग्रीहरु

- आ.व. २०८०।०८१ का कार्यपालिकाका वैठकका निर्णयहरु,
- योजना तर्जुमा प्रक्रियाका फाइलहरु,
- उपभोक्ता समिति मार्फत सञ्चालन भएका योजनाका फाइलहरु,
- महिला बाल बालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक शाखाका प्रगति प्रतिवेदनहरु,
- शाखागत छलफल २०८२
- टोखा नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८०।८१ को बजेट तथा कार्यक्रमको वार्षिक प्रगति समिक्षा
- अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४,
- टोखा नगरपालिकाको नगर विकास योजना (२०७९/०८०-२०८३/०८४)
- नेपालको संविधान २०७२
- सोहौं योजनाको अवधारणा पत्र, राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७६
- राष्ट्रिय जनगणना, २०७८, केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, काठमाडौं
- स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमुल्यांकन कार्यविधि, २०८०।०८१, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, काठमाडौं ।
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४,
- स्थानीय तह लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण दिगदर्शन २०७८
- कर्मचारी र जनप्रतिनिधिहरु बिचको छलफल २०८२
- लक्षित समुह तथा सरोकारवाला व्यक्तिहरुसँग छलफल २०८२
- मस्यौदा प्रतिवेदन माथि छलफल २०८२
- टोखा छात्रवृत्ति कोष (सञ्चालन) कार्यविधि, २०७९
- सुपथ मूल्य सहकारी पसल संचालनको लागि अनुदान वितरण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८
- टोखा नगरपालिकाको सहकारी संस्था संचालन, अनुगमन तथा नियमन सम्बन्धी मापदण्ड, २०७८
- टोखा नगरपालिकामा स्वास्थ्य बीमा संयोजना समिति गठन तथा सन्चालन कार्यविधि, २०७८
- टोखा नगरपालिकामा नगरपालिका स्तरिय मेयर दिर्घायु कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०७८
- टोखा नगरपालिकामा महिला स्वयम्सेविका परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७
- टोखा नगरपालिकामा फार्मेसी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७
- प्रोत्साहन भत्ता उपलब्ध गराउने सम्बन्धी मापदण्ड,२०७७
- टोल विकास संस्था गठन सम्बन्धी कार्यविधि,२०७७
- स्थानीय बाल अधिकार समिति गठन कार्यविधि,२०७७
- लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष संचालन कार्यविधि, २०७७
- मानव बेचविखन तथा ओसारपसार (नियन्त्रण) कार्यविधि,२०७७
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिको क्षेत्रमा काम गर्ने संस्थालाई अनुदान दिने कार्यविधि, २०७७
- टोखा नगरपालिकाको अनुदान व्यवस्था तथा संचालन कार्यविधि, २०७६

- लक्षित वर्ग कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०७५
- आकस्मिक कोष संचालन कार्यविधि, २०७५
- महिला, बालबालिका सुरक्षित मातृत्व तथा सामाजिक सुरक्षा विशेष कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५
- गरिब तथा असहाय बालबालिका छात्रवृत्ति संचालन तथा व्यवस्थापन कोष कार्यविधि
- विपन्न नागरिक स्वास्थ्य उपचार कोष, २०७५
- विपद ब्यवस्थापन कोष संचालन कार्यविधी २०७५
- टोखा नगरपालिका मर्मत सम्भार कोष संचालन कार्यविधि, २०७५
- टोखा नगरपालिकाको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि कार्यविधि, २०७५
- टोखा नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५
- न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि सम्बन्धी ऐन, २०७५
- टोखा नगरपालिकाको सहकारी कार्यविधि ऐन, २०७५
- टोखा नगरपालिकाको नगर शिक्षा ऐन, २०७५
- वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारूप, २०७०
- बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा
- शाखागत छलफल २०८२
- मस्यौदा प्रतिवेदमा सुझाव संकलन २०८२